

Primljeno / Received
12-04-2018 / 2018-04-12Prihvaćeno / Accepted
14-10-2018 / 2018-10-14

Šimun Nejašmić
Petra Radeljak Kaufmann
Aleksandar Lukić

Potencijali hrvatske krške periferije iz perspektive studenata Sveučilišta u Zagrebu

Potentials of Croatian karst periphery from the point of view of students from the University of Zagreb

Snažno gospodarsko i demografsko zaostajanje dulje je vrijeme jedno od temeljnih razvojnih obilježja perifernih krških područja Hrvatske. Zbog spomenutih obilježja glavni je cilj rada istražiti stavove studenata Sveučilišta u Zagrebu o razvojnim potencijalima tih krajeva. Anketnim upitnikom na kvotnom uzorku od 490 studenata Sveučilišta u Zagrebu ispitivana je spremnost ispitanika za povratak ili preseljenje u te krajeve, kao i veza između iskazane spremnosti i njihove osobne povezanosti s tim krajevima rođenjem ili porijeklom. Također su identificirane gospodarske djelatnosti i nositelji razvoja koje ispitanici smatraju ključnima u procesu revitalizacije problemskih krških područja. Naposljetku su analizirana predviđanja ispitanika povezana s budućim razvojem tih krajeva. Rezultati upućuju na višeslojno poimanje prostora. Utvrđena je niska razina spremnosti ispitanika za povratak ili useljenje u navedena područja, pri čemu su ispitanici koji su za ove krajeve vezani mjestom rođenja ili porijekla značajno više razmišljali o povratku ili preseljenju. Kao gospodarske djelatnosti ključne za revitalizaciju ispitanici su izdvojili ruralni turizam i ekološku poljoprivredu, a kao najprihvatljivije nositelje razvoja jedinice regionalne samouprave i središnju državnu vlast. Također, ispitanici prevladavajuće negativno predviđaju budućnost hrvatskih perifernih krških krajeva.

Ključne riječi: krška područja, periferija, potencijali, revitalizacija, studenti, Hrvatska

Lagging behind in economic and demographic development has been one of the fundamental features of Croatian peripheral karst areas for a long time. For that reason, the main research goal of this paper was to analyse attitudes of students from the University of Zagreb regarding the revitalisation potential for Croatian peripheral karst areas. A questionnaire survey was conducted using quota sampling, whereby 490 students were included. The willingness of respondents to return or move to peripheral karst areas was examined, as well as the association between the respondents' stated willingness and connection to these areas by place of birth or origin. Furthermore, economic activities that respondents saw as crucial to the revitalisation processes of karst problem areas were identified. Respondents' views on the possible future development of peripheral karst areas were also analysed. The results point to multi-faceted views of the area. A low level of willingness to return or move to peripheral karst areas on the part of the respondents was determined, whereby respondents, who were linked with peripheral karst areas by birthplace or origin, considered moving or returning to these areas significantly more. Rural tourism and organic agriculture were seen as the most important economic activities in the process of revitalisation. Regional self-government units and central state government were defined by respondents as most important actors in the process of revitalisation. Finally, respondents' predictions about the future of peripheral karst areas were predominantly negative.

Key words: karst areas, periphery, potentials, revitalisation, university students, Croatia

Uvod

Krška periferija kompleksna je u prostornom i razvojnom smislu. Sam pojam *krša* i *krškoga područja*, osim što je određen prirodnogeografskim odrednicama kao što su oblici reljefa i cirkulacija vode¹ usko je vezan i uz specifična društvena obilježja i način življenja u krškom prostoru; to je „područje posebnih prirodnih obilježja, iznimne ljepote krajolika i specifičnog načina života [...] prostor koji traži velika ljudska odricanja, ali svojim prirodnim resursima nudi velike mogućnosti razvoja, od atraktivne turističke djelatnosti, preko šumarstva, poljoprivrede [...]” (Materijali Centra za krš 2006, prema Matas 2009, 16). *Periferija*, kao druga predmetna okosnica, vezana je pak isključivo za društvenu sferu i manje je precizno određena; njezina definicija uvelike ovisi o perspektivi iz koje ju određena znanstvena disciplina istražuje kao društveni i prostorni fenomen te prostornom i vremenskom kontekstu u kojem se perifernost kao pojava istražuje, pa i stvara (npr. Ferrão i Lopes, 2004; Labrianidis, 2004; Azaryahu, 2008; Dühr i dr., 2010).

Snažno gospodarsko i demografsko zaostajanje dulje je vrijeme jedno od temeljnih razvojnih obilježja koja se vezuju uz periferna krška područja Hrvatske. Za našu je zemlju karakterističan izrazito neravnomjeran prostorni razvoj, koji je jedan od glavnih pokretača iseljavanja iz nerazvijenih područja. Negativna migracijska bilanca, prirodni pad i starenje stanovništva dodatno intenziviraju procese gospodarskoga zaostajanja čime se jaz između razvijenih i nerazvijenih područja produbljuje (Pavlaković-Koči i Pejnović, 2005). Proces zaostajanja niza područja u gospodarskom i demografskom razvoju intenzivirao se u doba urbano bazirane industrijalizacije nakon Drugoga svjetskog rata, uzročno-posljedično povezan s nodalno-funkcionalnom organizacijom države kao nezaobilaznim čimbenikom uravnotežena regionalnoga razvoja. Brojna su

1 Roglić definira krš kao „specifičan oblik reljefa i cirkulacije vode na topljivim stijenama (vapnenci), ali krša ima i u sadrenim (gipsanim) i solnim terenima” (Roglić, 1978, prema Matas 2009, 15). Strahler i Strahler (1992) termin krš upotrebljavaju za područje na kojem prevladava vapnenački teren s brojnim ponikvama na kojem nisu prisutni mali površinski tokovi, a Ford i Williams (2007) navode da krš obuhvaća teren sa specifičnim hidrološkim obilježjima i reljefnim oblicima koji proizlaze iz kombinacije visoke topljivosti stijena i dobro razvijene sekundarne poroznosti.

Introduction

Karst peripheries are complex, both spatially and developmentally. The term *karst* or *karst area*, apart from being determined by natural geographic characteristics, such as relief forms and water circulation¹, is also closely connected to specific social features and the way people live in karst terrain. Karst represents “an area of special natural features, exceptional beauty of the landscape, and a specific way of life . . . a space that demands great sacrifice but, with its natural resources, offers great potential for development, from attractive tourism activities, through forestry, agriculture . . .” (Materijali Centra za krš, 2006; according to Matas 2009, 16). *Periphery*, as the other subject of this research is, on the other hand, linked solely to the social sphere and is less precisely defined. Its definition depends to a great extent on the standpoint from which a given scientific discipline regards it as a social and spatial phenomenon, as well as the spatial and temporal contexts in which peripherality as a phenomenon is researched, and even created (e.g. Ferrão and Lopes, 2004; Labrianidis, 2004; Azaryahu, 2008; Dühr et al., 2010).

Strongly lagging behind in economic and demographic terms has, for a long time, been one of the main characteristics attached to peripheral karst areas of Croatia. A feature typical of Croatia is exceptionally uneven spatial development, which is one of the key motivating factors for emigration from underdeveloped areas. Negative net migration balance, natural population decline, and population ageing additionally intensify the processes of economic lagging and widen the gap between the developed and underdeveloped areas (Pavlaković-Koči and Pejnović, 2005). The process of lagging behind in economic and demographic development for a number of areas was intensified during the period of urban-based industrialisation after the Second World War, causally linked with the nodal-functional organisation of the country, as a fundamental factor of balanced region-

1 Roglić defines karst as “a specific form of relief and water circulation on soluble rocks (limestones), but karst is also present in gypsum and salty terrains” (Roglić, 1978, according to Matas 2009, 15). Strahler and Strahler (1992) use the term karst for predominantly limestone areas with numerous sinkholes and without small surface streams, while Ford and Williams (2007) state that karst comprises terrain with specific hydrologic characteristics and landforms arising from a combination of high rock solubility and well developed secondary porosity.

istraživanja pokazala negativne učinke potkapacitiranosti središnjih naselja (posebno regionalnih centara) tijekom druge polovice 20. stoljeća na demografsko slabljenje pretežito krških ruralnih područja (Nejašmić, 1991; Akrap, 1992; Šterc, 1992; Pejnović, 2004a; Pavlaković-Koči i Pejnović, 2005; Župančić, 2005). Dugoročne posljedice Domovinskoga rata također su se posebno negativno odrazile na velik dio hrvatske krške periferije, odnosno njezinu demografsku i socijalno-ekonomsku održivost.

Ipak, navedena problematika nije samo hrvatska specifičnost već je ona u manjoj ili većoj mjeri prisutna i drugdje diljem Europe, kao što je, primjerice, pokazala analiza razvojnih dispariteta u Sloveniji (Cosier i dr., 2014) i Slovačkoj (Plešivčák i Buček, 2017). Prostorni dispariteti postaju sve veći razvojni problem i u Rumunjskoj te drugim postsocijalističkim državama (Török, 2013). Nejednak prostorni razvoj prisutan je i u visoko razvijenim europskim zemljama poput Njemačke, gdje je već više desetljeća poticajni čimbenik unutardržavnih migracija i depopulacijskih procesa u slabije razvijenim područjima bivše Demokratske Republike Njemačke (Fendel, 2016).

Međutim, u recentnom razdoblju Republika Hrvatska u cjelini bilježi izuzetno negativne demografske trendove (Akrap i Živić, 2001; Wertheimer-Baletić, 2003; 2004; Akrap, 2004; Živić i dr., 2005; Klempić Bogadi i Lajić, 2014; Nejašmić, 2014; Nejašmić i Toskić, 2014; 2016). Prirodno kretanje stanovništva već je dva desetljeća kontinuirano negativno, a u novije doba ponovno je aktualno vrlo snažno iseljavanje iz zemlje, koje će sasvim sigurno ostaviti dugoročne posljedice, pogotovo zbog toga što znatan udio iseljenika čine ljudi mlađe zrele dobi (Šterc i Komušanac, 2012; Klempić Bogadi i Lajić, 2014). Također, stanje hrvatskoga gospodarstva u posljednja dva desetljeća daleko je od idealnoga. Stope nezaposlenosti su visoke, što posebno zabrinjava mlade ljude i studente koji tek trebaju ući u svijet rada (Bejaković i Gotovac, 2011).

Zbog opisanih negativnih pokazatelja, ali i unatoč njima te aktualnosti problematike u državnim i međunarodnim okvirima javila se potreba za ispitivanjem stavova studenata, kao predstavnika mlade i relativno obrazovane populacije i budućih nositelja

al development. Previous research showed negative effects of under-capacitated central places (especially regional centres) on demographic weakening of predominantly karst rural areas throughout the second half of the twentieth century (Nejašmić, 1991; Akrap, 1992; Šterc, 1992; Pejnović, 2004a; Pavlaković-Koči and Pejnović, 2005; Župančić, 2005). Long-term consequences of the Croatian War of Independence (the Homeland War) also especially negatively reflected on large parts of the Croatian karst periphery and affected its demographic and socio-economic sustainability.

The stated issues are not only specific for Croatia but are, to a greater or lesser degree, also present elsewhere in Europe, as shown by the analyses of development disparities in Slovenia (Cosier et al., 2014) and Slovakia (Plešivčák and Buček, 2017). Furthermore, spatial inequalities are increasingly becoming developmental problems in Romania, as well as in other post-socialist countries (Török, 2013). Unequal spatial development is also present in highly-developed European countries such as Germany, where it has been a push factor of internal migrations and depopulation processes in less-developed areas of the former Democratic Republic of Germany for decades (Fendel, 2016).

Recently, however, the entirety of the Republic of Croatia has been characterised by exceptionally negative demographic trends (Akrap and Živić, 2001; Wertheimer-Baletić, 2003; 2004; Akrap, 2004; Živić et al., 2005; Klempić Bogadi and Lajić, 2014; Nejašmić, 2014; Nejašmić and Toskić, 2014; 2016). For the last two decades the natural population change has continually been negative, and strong emigration has again come to the fore in the recent period, which will certainly have long-term consequences, particularly since a considerable part of the emigrating population are younger adults (Šterc and Komušanac, 2012; Klempić Bogadi and Lajić, 2014). Additionally, the general condition of the Croatian economy over the past two decades has been far from ideal. The unemployment rate has been high, which is particularly worrisome for young people and university students who have yet to begin their careers (Bejaković and Gotovac, 2011).

Given the described negative indicators, but also *in spite of* them, and as it is a topical issue in both national and international context, the need to examine students' opinions on the developmental potentials

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

**Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenata
Sveučilišta u
Zagrebu**

**Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb**

razvoja, o potencijalima razvoja prostora označenog kao *krška periferija*. U nizu istraživanja općenitoga poimanja ruralnosti i ruralnih područja i namjera preseljenja ili povratka u ruralna i periferna područja (primjerice Rye, 2006; Rérat, 2014; Bednaříková et al., 2016; Kuhmonen i dr., 2016; Matišić i Pejnović, 2016) upravo su mladi ciljana populacija. Ovim su istraživanjem obuhvaćeni studenti Sveučilišta u Zagrebu – najvećega sveučilišta u Republici Hrvatskoj, na kojem studira više od 70 000 studenata, odnosno gotovo 50 % svih studenata u Hrvatskoj (*Studiji i studiranje*, n. d.). Pretpostavka je, naime, da se iz stavova studenata može u određenoj mjeri predvidjeti odnos budućih nositelja društvene i gospodarske aktivnosti prema perifernim krškim krajevima Hrvatske, a sam taj odnos može utjecati na gospodarska i demografska kretanja na tom prostoru u idućim desetljećima.

Sukladno navedenom, glavni su ciljevi rada istražiti percepciju perifernih krških krajeva među studentima, utvrditi razinu njihove spremnosti za povratak ili preseljenje u navedene krajeve, utvrditi postoji li veza između iskazane razine spremnosti i povezanosti ispitanika s perifernim krškim krajevima rođenjem ili porijeklom te doznati kakav razvojni smjer ispitanici smatraju najprikladnijim za razvoj perifernih krških područja, odnosno kakvu budućnost tih krajeva predviđaju.

Iz navedenih ciljeva proizlaze sljedeće hipoteze:

- H1: Većina ispitanika nije razmišljala o preseljenju ili povratku na neko od perifernih krških područja Hrvatske.
- H2: Ispitanici koji su osobno povezani s perifernim krškim krajevima, mjestom rođenja ili porijekla, u većoj mjeri razmišljaju o preseljenju ili povratku na neko od perifernih krških područja Hrvatske od onih ispitanika koji s navedenim područjima nisu povezani na taj način.
- H3: Ispitanici smatraju da su ruralni turizam i ekološka poljoprivreda bitne djelatnosti za razvoj perifernih krških krajeva.
- H4: Ispitanici smatraju „pristup odozdo”, odnosno pristup temeljen na privatnoj inicijativi i na inicijativi lokalne vlasti, pogodnijim za daljnji razvoj

of the area marked as *karst periphery* has arisen. Students represent a young and relatively well-educated segment of the population and the future bearers of development. While exploring the general views of rurality and rural areas, as well as intentions to move or return to rural and peripheral areas (e.g. Rye, 2006; Rérat, 2014; Bednaříková et al., 2016; Kuhmonen et al., 2016; Matišić and Pejnović, 2016), young adults are often targeted. This research included students of the University of Zagreb, the largest university in the Republic of Croatia with over 70,000 students, i.e. almost 50% of all students in Croatia (*Studies*, n. d.). We started from the supposition that we can, up to a point, predict the actions of potential future carriers of social and economic activities regarding peripheral karst areas of Croatia based on students' attitudes, and that these actions can influence economic and demographic trends which will be present in these areas in the coming decades.

Therefore, the principal research goals of this paper are to explore students' perceptions of peripheral karst areas, determine their level of willingness to return or migrate to these areas, ascertain the presence of a link between the declared level of willingness and respondents' connection to the peripheral karst areas by birth or by origin, determine which developmental direction respondents find most appropriate for development of peripheral karst areas, and what kind of future they foresee for those areas.

The following hypotheses were derived from the aforementioned goals:

- H1: The majority of the respondents did not consider migrating or returning to some of the peripheral karst areas of Croatia.
- H2: Respondents who have personal ties with peripheral karst areas, either by the place of birth or their origin, considered migrating or returning to some of the peripheral karst areas of Croatia more than the students not linked to the stated areas in any way.
- H3: Respondents find rural tourism and organic agriculture to be crucial activities for the development of peripheral karst areas.
- H4: Respondents find a “bottom-up” approach, i.e. an approach based on private and local govern-

perifernih krških krajeva nego pristup temeljen na inicijativi „odozgo”, odnosno na inicijativama državne i regionalne vlasti.

H5: Većina ispitanika negativno predviđa budućnost perifernih krških krajeva.

Nakon iznesenih uvodnih postavki, ciljeva i hipoteza pristupit će se analizi *periferije* kao posebno složena prostornoga i društvenoga fenomena koji se može višestruko odrediti. Potom će biti izložena metoda istraživanja te će se u središnjem dijelu rada istraživačkim postupkom ispitati hipoteze. Nakon toga slijedi rasprava o dobivenim rezultatima te zaključna razmatranja.

Teorijske odrednice pojma periferija

Koncept (ruralne) periferije naizgled se čini posve razumljivim i neproblematičnim iako brojna istraživanja upućuju na njegovu višeznačnost i složenost (za sveobuhvatan pregled v. npr. Labrianidis, 2004). Smatramo da je glavni razlog tomu njegova teorijska utemeljenost u modelu centar-periferija kojim je teoriju polariziranoga razvoja obogatio J. Friedmann u 1960-im godinama i koji je, usprkos brojnim zagovaranjima policentričnosti kao poželjnoga oblika regionalnoga razvoja na europskoj i nacionalnim razinama (v. *Territorial Agenda 2020*, 2011; *Strategija prostornog razvoja Hrvatske*, 2017), sve do danas ostao dominantan diskurs, izražen u nizu modela (Plava banana, Centralne regije, Pentagon, Zlatni trokut) (Dühr i dr., 2010). Kritičari ovakva razmišljanja istaknut će da čak i najudaljenija i najizoliranija ruralna periferna područja pod utjecajem globalizacije postaju sve integriranija u suvremene društvene procese (Labrianidis, 2004), ali smatramo da to nije univerzalni jamac brisanja desetljećima ukorijenjenih hijerarhijskih odnosa. Drugim riječima, periferija danas i periferija prije nekoliko desetljeća svakako nisu iste, ali ono što je nepromijenjeno i, kako ističe i Azaryahu (2008), najvažnije u odnosima centra i periferije jest hijerarhija. Azaryahu (2008, 305) preciznije određuje tu hijerarhiju, gledanu bilo iz sociološkoga bilo geografskoga kuta, u smislu „centra (kao) lokusa snage,

ment initiatives, to be more suitable for the further development of peripheral karst areas, than a “top-down” approach, i.e. initiatives driven by state and regional authorities.

H5: Most of the respondents have negative predictions on the future of the peripheral karst areas.

After stating the introductory propositions, goals, and hypotheses, we will continue with an analysis of fundamental features of *peripheries*, as an especially complex spatial and social phenomenon which can be defined in multiple ways. Research methods are then described, followed by an examination of the hypotheses within the research procedure, a discussion of the results, and concluding remarks.

Theoretical basis of the term periphery

The concept of (rural) periphery is seemingly self-understandable and non-problematic, although a lot of research points to its multi-faceted significance and complexity (for comprehensive overview see: Labrianidis, 2004). We believe that the main reason for this is its theoretical foundation in the centre-periphery model, by which J. Friedmann enriched the theory of polarised development in the 1960s; and which has, in spite of numerous advocacies of polycentricity as a desirable form of regional development at the European and national levels (See: *Territorial Agenda 2020*, 2011; *Strategy of Spatial Development of the Republic of Croatia*, 2017), remained the dominant discourse expressed in a series of models (Blue Banana, Central Regions, Pentagon, Golden Triangle) (Dühr et al., 2010). Critics of this way of thinking will point out that even the most remote and isolated rural peripheral areas, under the influence of globalisation, become increasingly more integrated into contemporary social processes (Labrianidis, 2004). This is not, however, a universal guarantee for erasing hierarchical relations which have been rooted for decades. In other words, the periphery of today and the periphery several decades ago are not one and the same. The aspect that persists, as pointed out by Azaryahu (2008), is the most important part of centre-periphery relations: hierarchy. Azaryahu (2008, 305) defines hierarchy more closely, seen from either a sociological or geographical perspective, where “centre represents the locus of power

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studentata
Sveučilišta u
Zagrebu

Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb

dominacije i, što je važno, izvora prestiža, dok je periferija njemu podređena". Ideju podređenosti i ovisnosti, u prvom redu u smislu smanjene mogućnosti pokretanja promjena, što smatramo posebno važnim u kontekstu istraživanja perspektiva studentske populacije kojoj je nužnost promjene imanentna, nalazimo i kod dobroga poznavatelja hrvatske ruralne periferije V. Laya, koji periferiju definira kao: „fizički i društveni prostor male socijalne gustoće zbijanja, što pak ima za posljedicu relativno nizak stupanj socijalne energije. Stoga se na periferiji ne mogu zbivati brze promjene" (1998, 15). Pejnović (2004b), istražujući Liku kao jedan od tipičnih primjera ruralne periferije u Hrvatskoj, kao važno obilježje periferije ističe upravo izraženu ekonomsku ovisnost o urbanim centrima kao središtima jačega ekonomskog razvoja.

Zadržavajući hijerarhijski odnos (ovisnost o centru) te smanjenu sposobnost i spremnost reagiranja na promjene kao važne odrednice periferije, okrećemo se, po našem mišljenju, možda i najvažnijem pitanju u suvremenoj kontekstualizaciji periferije – njezinoj prostornoj dimenziji. Fizička udaljenost i prometna dostupnost, često uvjetovani i prirodnogeografskim čimbenicima, desetljećima su dominirali teorijskim modelima definiranja periferije. No ideja prostorno-vremenske konvergencije kao smanjivanja vremena potrebnog za putovanje između dviju točaka, prvenstveno kao posljedica tehničko-tehnoloških inovacija, čime se „mjesto međusobno približavaju u vremenu i prostoru (time-space)" (Janelle, 1968 prema Clayton, 2009a), utjecala je i na pojavu novih razmišljanja o prometnoj dostupnosti kao ključnoj dimenziji perifernosti. Krajem 1980-ih uslijedila je i svojevrsna nadogradnja toga koncepta Harveyjevim modelom prostorno-vremenske kompresije (1989), u kojem se matematičkoj dimenziji odnosa prostora i vremena dodaje *iskustvena* dimenzija u obliku ubrzanja socijalnoga života i opadajućega značenja ograničavajućih učinaka udaljenosti na ljudske aktivnosti (Clayton, 2009b). Ovakav zaokret u razmišljanju pridonio je sve češćem pojavljivanju tzv. neprostornih pokazatelja perifernosti kao što su razvijenost IT infrastrukture, ljudskoga i socijalnoga kapitala i dr., zbog čega je prema Copusu (2001) u današnje doba periferiju teže strogo

and dominance and importantly, the source of prestige, while the periphery is subordinate". The idea of subordination and dependence, primarily in terms of a decreased possibility for inducing change, which we consider especially important in the context of researching students' point of view where the necessity of change is imminent, is also found in work of V. Lay, an expert in issues related to Croatian rural periphery, who defines periphery as a "physical and social space of low density of social events which has as a result relatively low level of social energy. For this reason, there can be no fast changes on the periphery" (1998, 15). Pejnović (2004b), researching Lika as one of typical examples of the rural periphery in Croatia, emphasised pronounced economic dependency of a certain area to urban centres as centres of stronger economic development as an important characteristic of peripheries.

Keeping in mind the hierarchical relations (dependency on a centre) and decreased capability to react to change as important determinants of the periphery, we turn to the issue which is perhaps the most important issue in the contemporary contextualisation of the periphery—its spatial dimension. Physical distance and transport accessibility, often conditioned by natural-geographic factors, dominated theoretical models of defining peripheries for decades. However, the idea of spatial-temporal convergence as a decrease in time needed to travel from point A to point B primarily as a consequence of technical-technological innovation where "places converge in time-space" (Janelle, 1968 according to Clayton, 2009a), influenced new ways of thinking about transport accessibility as a key dimension of peripherality. At the end of the 1980s, an extension of this concept came with Harvey's time-space compression model (1989), where the dimension of experience in terms of accelerating social life and decreasing the significance of limiting factors of the distance on human actions was added to the mathematical dimension of time-space relations (Clayton, 2009b). This turn in the way of thinking contributed to a more common appearance of the so-called "non-spatial" indicators of peripherality, such as the level of development of IT infrastructure, human and social capital, etc. Due to this, according to Copus (2001), it is more difficult to spatially limit the term periphery at present than it

prostorno ograničiti nego što je to bilo nekada. Jednako tako, Déry i dr. (2012), teorijski analizirajući marginalnost, navode kako je ona vrlo teško mjerljiva i često apstraktna te u geografskom kontekstu nipošto nije određena samo jednom varijablom (npr. udaljenošću od većega urbanog centra), već u pokušaju što preciznijega određivanja stupnja marginalnosti treba koristiti više kvantitativnih i kvalitativnih varijabla.

Navedene promjene utjecale su na potrebu za holističkim pristupom razumijevanja periferije. Posebno uspješnim suvremenim primjerom, rezultatom sveobuhvatnoga empirijskog istraživanja temeljenog na komparativnoj analizi periferije u više europskih država, smatramo četverodimenzijski (4D) model koji se temelji na: 1. periferiji kao *udaljenosti*, 2. periferiji kao *ovisnosti*, 3. periferiji kao *različitosti* i 4. periferiji kao *diskursu* (Ferrão i Lopes, 2004). Značenje i obilježja periferija razlikuju se među zemljama, a i područja koja se označavaju perifernima unutar sebe mogu biti vrlo heterogena, na što nas posebno upozoravaju tipološki pristupi (Lukić, 2012). Nadalje, kao što je pokazala analiza političkoga diskursa na primjeru švedskoga Norrlanda, isto periferno područje može se promatrati kao problemska regija te svojevrсна „žrtva” upravljanja izvana (iz određenoga centra), ali i kao područje s obiljem resursa i regija rasta (Nilsson i Lundgren, 2015). Anketna pitanja korištena u ovom istraživanju dijelom odražavaju taj višedimenzijski model razumijevanja periferije koji uključuje i objektivne i subjektivne čimbenike u stavovima studentske populacije.

Metoda istraživanja

Uzorak

Provedeno istraživanje temelji se na anketnom upitniku, koji je ispunilo 490 studenata Sveučilišta u Zagrebu. Anketiranje studenata započeto je krajem kolovoza, a završeno je početkom listopada 2016. godine. Provedeno je u Zagrebu, u prostorima Nacionalne i sveučilišne knjižnice i na različitim fakultetima.

used to be. In the same fashion, Déry et al. (2012), while analysing marginality theoretically, claim that it is very hard to measure marginality, it is very often abstract, and by no means defined in geographical context by only one variable (e.g. the distance from a larger urban centre). In order to define the level of marginality as exactly as possible, it is necessary to use more quantitative and qualitative variables.

The described changes highlighted the need to use a holistic approach in understanding periphery. We find the four-dimensional (4D) model--a result of comprehensive empirical research based on comparative analysis of peripheries in multiple European countries--which is based on: 1. periphery as *distance*; 2. periphery as *dependence*; 3. periphery as *difference*; and 4. periphery as *discourse*, as an especially successful contemporary example (Ferrão and Lopes, 2004). The significance and characteristics of peripheries differ between countries, and areas marked as peripheral can be very heterogeneous, which is specifically indicated by typological approaches (Lukić, 2012). Furthermore, as shown by the political discourse analysis in the case of Swedish Norrland, the same peripheral area can be seen as a problem region or a “victim” of governance from the outside (from a given centre), but also as an area rich with resources and a region of growth (Nilsson and Lundgren, 2015). The questionnaire used in this research partly reflects this multi-dimensional model of understanding the periphery, which includes both objective and subjective factors in students’ attitudes.

Research method

Sample

The conducted research was based on a questionnaire filled out by 490 students of the University of Zagreb. The survey started at the end of August, 2016 and finished at the beginning of October, 2016. It was carried out on the premises of National and University Library in Zagreb and in various faculties of the University of Zagreb.

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenata
Sveučilišta u
Zagrebu

Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb

U nastojanju da ispitivanju pristupi dovoljan broj ispitanika proporcionalno raspoređenih po znanstvenim područjima, korišten je kvotni uzorak.² Fakulteti su razvrstani na: društveno-humanističko (zajedno s umjetničkim), prirodoslovno, tehničko i biomedicinsko znanstveno područje. Od 490 ispitanika njih 252 (51,4 %) studirala su društveno-humanističke znanosti ili pohađala neku od umjetničkih akademija,³ 45 (9,2 %) ih je studiralo prirodne znanosti,⁴ 137 (28,0 %) tehničke,⁵ dok je 47 (9,6 %) studiralo biomedicinske znanosti.^{6, 7}

Ukupno je sudjelovao 241 (49,2 %) ispitanik muškoga te 240 (49,0 %) ispitanica ženskoga spola⁸ u rasponu od 18 do 31 godine starosti. Prosječna dob ispitanika iznosila je 21,8 godina. Očekivano je većina ispitanika stalno prebivalište imala na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije – 353 (72,0 %) ispitanika. Nadalje, njih 48 (9,8 %) prebivalište je imalo u drugim područjima Središnje Hrvatske, 36 (7,3 %) na području Dalmacije, 25 (5,1 %) na području Istočne Hrvatske te 15 (3,1 %) na području Sjevernoga hrvatskog primorja.⁹

With the goal of collecting a sufficient number of respondents proportionally distributed according to scientific areas, quota sampling was used². The faculties were classified in the following manner: social sciences and humanities (together with arts); natural sciences; technical sciences; and biomedicine. Out of 490 respondents, 252 (51.4%) studied social sciences and humanities or attended one of art academies³, 45 (9.2%) studied natural sciences⁴, 137 (28.0%) studied technical disciplines⁵, while 47 (9.6%) studied at biomedical faculties^{6, 7}.

Out of the total number of respondents, 241 (49.2%) were male and 240 (49.0%) were female⁸, all between 18 and 31 years of age. The average age for respondents was 21.8. As was expected, the majority of respondents had their permanent residence in the areas of the City of Zagreb or Zagreb County: 353 (72.0%). Furthermore, 48 (9.8%) of the respondents stated that their permanent residence was in other parts of Central Croatia, 36 (7.3%) in Dalmatia, 25 (5.1%) in Eastern Croatia, and 15 (3.1%) in the Northern Croatian Littoral⁹.

2 Kao izvor za formiranje kvota ispitanika po pojedinom znanstvenom području poslužile su *Upisne kvote za upis na diplomске studije Sveučilišta u Zagrebu za ak. god. 2016/17*, 2016.

3 Ispitanici s: Filozofskoga, Pravnoga, Ekonomskoga, Učiteljskoga, Katoličkoga bogoslovnog, Edukacijsko-rehabilitacijskoga i Kineziološkoga fakulteta te Hrvatskih studija, Fakulteta političkih znanosti i Akademije dramskih umjetnosti.

4 Ispitanici s Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta.

5 Ispitanici s: Grafičkoga, Prometnoga, Šumarskoga, Geodetskoga, Arhitektonskoga, Prehrambeno-biotehnoškoga, Rudarsko-geološko-naftnoga, Tekstilno-tehnoškoga i Agronomskoga fakulteta te Fakulteta elektrotehnike i računarstva, Fakulteta strojarstva i brodogradnje i Fakulteta kemijskoga inženjerstva i tehnologije.

6 Ispitanici s: Medicinskoga, Stomatološkoga, Farmaceutsko-biokemijskoga i Veterinarskoga fakulteta.

7 Nepoznato je bilo 9 (1,8 %).

8 Nepoznato je bilo 9 (1,8 %).

9 Razlika do 490 (100 %) uključuje 4 (0,8 %) ispitanika sa stalnim prebivalištem na području Bosne i Hercegovine te 9 (1,8 %) ispitanika koji se nisu izjasnili o naselju stalnoga prebivanja.

2 The quotas of respondents per scientific field were formed on the basis of the *Enrolment quotas for enrolment in graduate programmes of the University of Zagreb for the 2016/2017 academic year*, 2016.

3 Respondents from: the Faculty of Humanities and Social Sciences; the Faculty of Law; the Faculty of Economics and Business; the Faculty of Teacher Education; the Catholic Faculty of Theology; the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences; the Faculty of Kinesiology; the University Department of Croatian Studies; the Faculty of Political Science; and the Academy of Dramatic Arts

4 Respondents from the Faculty of Science

5 Respondents from: the Faculty of Graphic Arts; the Faculty of Transport and Traffic Sciences; the Faculty of Forestry; the Faculty of Geodesy; the Faculty of Architecture; the Faculty of Food Technology and Biotechnology; Faculty of Mining, Geology, and Petroleum Engineering; the Faculty of Textile Technology; the Faculty of Agriculture; the Faculty of Electrical Engineering and Computing; the Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture; and the Faculty of Chemical Engineering and Technology

6 Respondents from: the School of Medicine; the School of Dental Medicine; the Faculty of Pharmacy and Biochemistry; and the Faculty of Veterinary Medicine

7 The study path of 9 respondents was unknown (1.8%).

8 The gender of 9 respondents was unknown (1.8%).

9 The total number of 490 (100%) includes 4 (0.8%) respondents with permanent residence in Bosnia and Herzegovina and 9 (1.8%) respondents who did not state their place of permanent residence.

Anketni upitnik

Anketni se upitnik sastojao od 20 pitanja, od kojih 18 zatvorenoga, a dva otvorenoga tipa. Prvim se dijelom upitnika nastojalo utvrditi koje asocijacije kod ispitanika pobuđuje pojam *krška periferija* te koliko su ispitanici upoznati s njezinim gospodarskim i demografskim zaostajanjem. Nakon toga ispitivana je povezanost ispitanika s perifernim krškim područjima Hrvatske, njihova spremnost na preseljenje ili povratak na ta područja te čimbenici koji utječu na motivaciju za preseljenje ili povratak. Ispitanicima su pritom na razmatranje ponuđena sljedeća područja: Dalmatinska zagora, izolirani otoci, Lika i Kordun, Gorski kotar, unutrašnja Istra i Žumberak. Navedena područja obuhvaćaju većinu prostornih cjelina u okviru krških područja¹⁰ za koje Magaš (2013) navodi kako se odlikuju: zaostajanjem u socioekonomskom razvoju, nepovoljnim dobnim i obrazovnim sastavom stanovništva, prometnom izoliranošću i sličnim obilježjima. Ispitanici su također imali mogućnost navesti neki drugi kraj/regiju koju smatraju dijelom hrvatske krške periferije. U trećem dijelu upitnika ispitivane su unutarnje razlike u privlačnosti navedenih krajeva krške periferije te važnost pojedinih gospodarskih djelatnosti i pristupa razvoju u procesu revitalizacije iz perspektive studenata. Na kraju su ispitivana predviđanja ispitanika povezana s budućim razvojem perifernih krških područja.

Analiza podataka izvršena je u programu *SPSS Statistics*. Za testiranje hipoteza korištene su metode deskriptivne statistike i hi-kvadrat test. Također, predviđanja studenata povezana s budućim razvojem krajeva krške periferije podvrgnuta su kvalitativnoj analizi, pri čemu su pomnim iščitavanjem otkrivani obrasci koji se pojavljuju u odgovorima ispitanika te svrstani u teme/kategorije.

¹⁰ Na prostoru jugozapadno od zapadnih i južnih granica Gradova Samobor i Jastrebarsko, Općine Draganić, Grada Karlovca te Općina Krnjak i Vojnić.

Questionnaire

The questionnaire consisted of 20 questions, out of which 18 were closed-ended and two were open-ended. The first part of the questionnaire was focused on establishing which associations the term *karst periphery* would evoke in respondents, and to what extent they were familiarised with the economic and demographic decline of the karst periphery. Next, we ascertained the connection of the respondents to the peripheral karst areas of Croatia, their willingness to migrate or return to these areas, and the factors which influenced their willingness to move or return. The following areas were listed for the respondents to consider: Dalmatinska Zagora (the Dalmatian hinterland), remote islands, Lika and Kordun, Gorski Kotar, the interior of Istria, and Žumberak. These areas encompass the majority of spatial units within the karst areas¹⁰ which Magaš (2013) described as being characterised by lagging behind in socio-economic development, unfavourable age and educational population composition, traffic isolation, and similar characteristics. The respondents could also state another area/region which they considered to be a part of the Croatian karst periphery. In the third part of the questionnaire differences in attractiveness within the listed areas of the karst periphery were examined as well as students' specific opinions on what they saw as important economic activities and general revitalisation approaches for development in karst periphery. In the final part of the survey, students' predictions in terms of future development of peripheral karst areas were examined.

The collected data were analysed using *SPSS Statistics* software. Methods of descriptive statistics and the chi square test were employed for testing hypotheses. Students' predictions regarding future development of the areas of karst periphery were analysed qualitatively, whereby thorough re-examination revealed patterns in students' responses, allowing them to be categorised into topics.

¹⁰ In the territory southwest of the western and southern borders of the towns of Samobor and Jastrebarsko, the Municipality of Draganić, the City of Karlovac and the municipalities of Krnjak and Vojnić

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

**Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenata
Sveučilišta u
Zagrebu**

**Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb**

Perspektive studenata

Studentska percepcija perifernih krških krajeva

Na početku anketnoga upitnika ispitanici su zamoljeni da napišu nekoliko pojmova (riječi, kraćih sintagma) na koje ih asocira pojam *krška periferija*. Pojmovi su analizirani prema učestalosti pojavljivanja (pojedinačno) te percipiranim obilježjima područja (skupno).

Najviše ispitanika, njih 198 (40,4 %),¹¹ kao jednu od asocijacija navelo je pojam koji kršku periferiju karakterizira kroz povezanost s *kamenom* kao njezinom bitnom odrednicom (primjerice, *kamen*, *kamenjar*, *kamenito područje*). Druga asocijacija po učestalosti je pojam *krš*, odnosno neposredno vezani pojmovi (npr. *krško polje*, *dalmatinski krš*, *krški reljef*), koju je navelo 112 ispitanika (22,9 %). Slijede *maslina* (74, tj. 15,1 %), *Dalmatinska zagora/Zagora* (66, tj. 13,5 %), *nerazvijenost/slaba razvijenost* (54, tj. 11,0 %), *nenaseljenost/slaba naseljenost* (50, tj. 10,2 %), *Lika* (35, tj. 7,1 %), *stijena* (34, tj. 6,9 %), *pustoš* (30, tj. 6,1 %), *planine* (25, tj. 5,1 %) i *more* (23, tj. 4,7 % ispitanika) te s njima neposredno povezani pojmovi.

Međutim, ispitanici su ukupno naveli više od 400 različitih riječi i sintagmi, koje se kategorizacijom mogu svrstati u nekoliko skupina. To su asocijacije koje upućuju na:

- a) prirodnogeografska obilježja: *kamen*, *stijena*, *krš*, *suša*, *vrućina*, *priroda*, *šuma*, *makija*, *oskudna vegetacija*, *planina*, *more*, *Velebit*, *vapnenac*, *ponikve*, *škrape*, *ponornice*, *špilje*, *zmije*, *poskok*, *bura*, *rijeke*...
- b) ruralna i izvangradska obilježja, poljoprivredni pejzaž i prehrambene proizvode: *selo*, *predgrađe*, *ruralni krajevi*, *život izvan grada*, *polje*, *poljoprivreda*, *subozid*, *zemlja*, *maslina*, *vino*, *koze*, *ovce*, *magarac*, *stočarstvo*, *pršut*...
- c) izoliranost: *teška dostupnost*, *prometna nepovezanost*, *loš telefonski signal*, *nepristupačan teren*, *nešto daleko*, *zabačeno*, *bogu iza nogu*...
- d) rijetku naseljenost: *rijetko naseljeno*, *pustoš*, *nenaseljeno*, *malo ljudi*, *veliki prazni prostori*...

¹¹ Neodgovoreno je bilo 26 (5,3 %).

Students' views

Students' perceptions of peripheral karst areas

The respondents were first asked to write a few terms (single words or combination of words) which the word *karst periphery* evoked. The terms were analysed according to the frequency of occurrence (individually) and the perceived characteristics of the area (collectively).

The largest number of respondents—198 (40.4%)¹¹—mentioned a term that characterised karst periphery through connection with *stone* as its determinant (e.g. *stone*, *stony ground*, *stony area*). The second most common association was the term *karst* and other terms directly connected with it (e.g. *karst polje*, *Dalmatian karst*, *karst relief*), which was mentioned by 112 (22.9%) respondents. Other associations which followed according to frequency were: *olive tree* (74, i.e. 15.1%); *Dalmatinska Zagora/Zagora* (66, i.e. 13.5%); *underdevelopment/poor development* (54, i.e. 11.0%); *lack of settlement/weak settlement* (50, i.e. 10.2%); *Lika* (35, i.e. 7.1%); *rock* (34, i.e. 6.9%); *desolate area* (30, i.e. 6.1%); *mountains* (25, i.e. 5.1%); and *sea* (23, i.e. 4.7%) – as well as other terms directly connected with them.

Moreover, there were over 400 different words and combinations of words mentioned by respondents, which could be categorised into several groups. These associations indicate:

- a) natural-geographic characteristics: *stone*; *rock*; *karst*; *drought*; *heat*; *nature*; *forest*; *macchia*; *scant vegetation*; *mountain*; *sea*; *Velebit*; *limestone*; *sink-hole*; *karren*; *sinking rivers*; *caves*; *snakes*; *horned viper*; *bura*; *rivers*; etc.
- b) rural characteristics, agricultural landscape, and food products: *village*; *suburb*; *rural area*; *life outside of the city*; *polje*; *agriculture*; *dry stone wall*; *earth*; *olive tree*; *wine*; *goats*; *sheep*; *donkey*; *animal husbandry*; *prosciutto*; etc.
- c) isolation: *difficult accessibility*; *poor transport connections*; *weak telephone signal*; *inaccessible terrain*; *something far away*, *remote*; *God forsaken place*; etc.
- d) sparse settlement: *sparsely settled*; *desolate area*; *uninhabited*; *few people*; *large empty space*; etc.

¹¹ 26 respondents did not answer (5.3%).

- e) lošu demografsku sliku i emigraciju stanovništva: *depopulacija, iseljavanje, stariji ljudi, zapuštenost, izumiranje...*
- f) nerazvijenost, nizak životni standard, težak život i slab društveni život: *siromaštvo, tuga, jad, nerazvijenost, zaostalost, nezaposlenost, ograničene prilike, težak život, teško obradiva zemlja, loša poljoprivrede, usamljenost, manjak mogućnosti za zabavu, samoća, dosada...*
- g) kulturna i tradicijska obilježja te (često i stereotipna) obilježja mentaliteta stanovnika: *ganga, ojkavica, autentičnost, bake s maramama, tradicija, tradicionalnost, brđani, zadrta, švercbiznis...*
- h) pozitivna obilježja i moguće potencijale krške periferije te emotivnu vezanost ispitanika s tim područjima: *lijepa i očuvana priroda, mir, čist zrak, idila, avantura, život, potencijal, očuvanost, zdrava hrana, odmor, mjesta za opuštanje i uživanje, rodni kraj, dom, obitelj, baka...*

Među regijama koje su ispitanici naveli kao asocijacije prednjače Dalmatinska zagora/Zagora/Dalmatinsko zaleđe (68, tj. 13,9 %) i Lika (35, tj. 7,1 %), a slijede ih Dalmacija u cjelini (23, tj. 4,7 %), Hercegovina (20, tj. 4,1 %), otoci (19, tj. 3,9 %), Gorski kotar (13, tj. 2,7 %), priobalje/primorje/obala (12, tj. 2,4 % ispitanika). Mnogo su slabije zastupljeni odgovori: Žumberak (dva puta), Gorska Hrvatska/gorsko područje (dva puta) te Kordun i Istra s po jednim pojavljivanjem.

Povezanost studenata s perifernim krškim krajevima i njihova spremnost za povratak odnosno preseljenje u te krajeve

Jedno od temeljnih pitanja koje je potaklo izradu ovoga rada jest utvrđivanje razine spremnosti ispitanika na preseljenje ili povratak u periferne krške krajeve te utvrđivanje veze između iskazane voljnosti i povezanosti s navedenim područjem rođenjem ili porijeklom.

Niska razina spremnosti studenata na povratak ili preseljenje iščitava se iz slike 1.

Za testiranje veze između iskazane spremnosti i povezanosti studenata s perifernim krškim krajevima

- e) poor demographic conditions and emigration of population: *depopulation; emigration; older people; disrepair; extinction; etc.*
- f) underdevelopment, low standard of living, hard life, and poor social life: *poverty; sadness; misery; underdevelopment; backwardness; unemployment; limited opportunities; hard life; barely arable land; poor agriculture; loneliness; lack of opportunities for entertainment; solitude; boredom; etc.*
- g) characteristics of culture and tradition, and (even stereotypical) characteristics of the local mentality: *ganga; ojkavica; authenticity; grandmas with scarves; tradition; traditionalism; hillbillies; bigoted; blackmarketeering; etc.*
- h) positive characteristics and possible potentials of karst periphery, and emotional connections of the respondents to those areas: *nice and well preserved nature; peace; clean air; idyll; adventure; life; potential; well-preservedness; healthy food; rest; places for relaxation and enjoyment; home region; home; family; grandma; etc.*

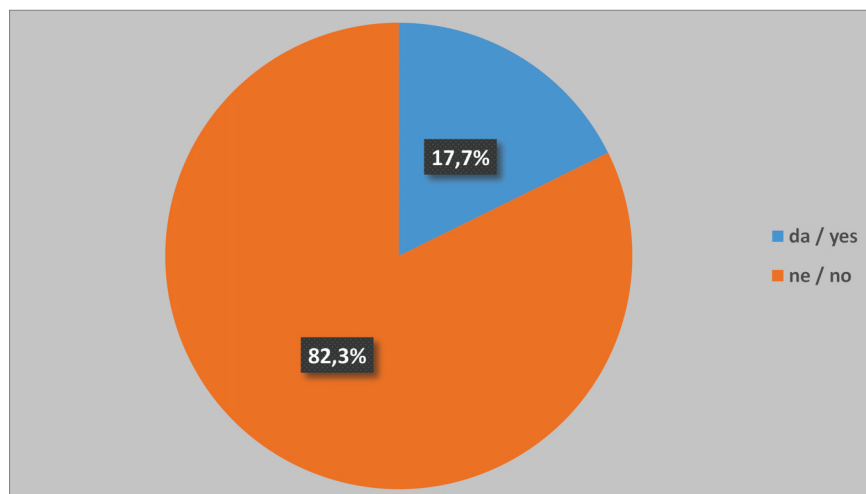
Among the regions which the respondents most often mentioned in association with the karst periphery, Dalmatinska Zagora/Zagora/Dalmatian hinterland (68, i.e. 13.9%) and Lika (35, i.e. 7.1%) are followed by Dalmatia (as a whole) (23, i.e. 4.7%), Herzegovina (20, i.e. 4.1%), the islands (19, i.e. 3.9%), Gorski Kotar (13, i.e. 2.7%), seaside/littoral/coast (12, i.e. 2.4%). The following appeared very rarely: Žumberak (twice); Mountainous Croatia/mountainous area (twice); Kordun (once); and Istria (once).

Students' ties with peripheral karst areas and their willingness to return or move to those areas

One of the main questions which motivated this research was establishing the level of willingness of the respondents to move or return to peripheral karst areas, and establishing if there is a link between expressed willingness and prior connection with karst areas by birthplace or origin.

The low level of students' willingness to return or move is apparent in Fig. 1.

In order to test if there is an association between the expressed willingness and students' connection

Sl. 1. Odgovori ispitanika na pitanje „Jeste li razmišljali o preseljenju ili povratku u periferne krške krajeve?“ (ukupno: N=463)

Fig. 1 Respondents' answers to the question "Have you considered moving or returning to peripheral karst areas?" (Total: N=463)

Izvor: Anketno istraživanje
Source: Questionnaire Survey

vima mjestom rođenja ili porijekla¹² korišten je χ^2 (hi-kvadrat) test (tab. 1).¹³

Ispitanici koji su za periferne krške krajeve vezani mjestom rođenja ili porijekla statistički su značajno više (njih 32,2 %) razmišljali o preseljenju ili povratku u periferne krške krajeve od onih ispitanika koji s tim krajevima nisu povezani rođenjem ili porijeklom, kojih je tek 12,8 % odgovorilo da su razmišljali o preseljenju u periferne krške krajeve.

Među razlozima koji su studente potaknuli na razmišljanje o preseljenju ili povratku u periferna krška područja (tab. 2) vodeći su čimbenici koji nisu povezani s ostvarivanjem materijalne koristi. Više

to peripheral karst areas by birthplace or origin¹² a χ^2 (*chi-square*) test¹³ was used (Tab. 1).

Respondents who were linked with peripheral karst areas by birthplace or origin considered moving or returning to peripheral karst areas statistically significantly more (32.2% of them) compared to students not connected to those areas by birthplace or origin, of which only 12.8% considered moving to peripheral karst areas.

Among the reasons which influenced students' thoughts about moving or returning to peripheral karst areas (Tab. 2), the most important factors were those not connected with material gain. Over

12 Ukupno je 115 ispitanika (23,5 %) navelo da su oni sami ili njihovi roditelji rođeni na području hrvatske krške periferije. Među 33 (6,7 %) ispitanika koji su naveli da su sami rođeni na ovom području kao krajevi/regije odabrani su: Dalmatinska zagora (7), unutrašnja Istra (4), izolirani otoci (2), Lika ili Kordun (1), neki drugi kraj/regija (18). Među 111 (22,7 %) ispitanika koji su naveli da je jedan od njihovih roditelja rođen na području krške periferije odabrani su: Dalmatinska zagora (48), Lika ili Kordun (17), unutrašnja Istra (5), izolirani otoci (4), Gorski kotar (3), Žumberak (2), neki drugi kraj/regija (28). Visoka zastupljenost odgovora „neki drugi kraj/regija“ manjim je dijelom odraz činjenice da se krška periferija prostire i na manjim područjima Hrvatske za koje nije ponuđena opcija zasebnoga odgovora (npr. dio Velebitskoga primorja, dio Ravni kotara, Vinodol, Pelješac), a u većoj je mjeri posljedica toga što su ispitanici koji su rođenjem ili porijeklom iz Hercegovine ili krškoga dijela Bosne također potvrdno odgovarali na ta pitanja. Tako je sedam ispitanika navelo da su rođeni u Hercegovini, a 12 da je jedan od njihovih roditelja tamo rođen. Iako područja krške periferije u Bosni i Hercegovini ne ulaze u prostorni obuhvat ovoga rada, s obzirom na povezanost i često slična prostorna obilježja i ti su odgovori uzeti u obzir. Osim toga, bilo je prisutno nekoliko pogrešnih navođenja područja koja ne pripadaju krškoj periferiji (npr. Banovina, Podravina i Zagorje), koji su zbog maloga broja zanemarivi.

13 Više o hi-kvadrat testu i načinu njegova izračuna i interpretacije u: Petz (2002).

12 A total of 115 respondents (23.5%) stated that they or their parents were born in an area of Croatian karst periphery. Among the 33 (6.7%) respondents who stated that they themselves were born in this area, the following areas/regions were selected: Dalmatinska Zagora (7); the interior of Istria (4); remote islands (2); Lika or Kordun (1); and another area/region (18). Among the 111 (22.7%) respondents who stated that one of their parents was born in this area, the following were selected: Dalmatinska Zagora (48); Lika or Kordun (17); the interior of Istria (5); remote islands (4); Gorski Kotar (3); Žumberak (2); and another area/region (28). The relatively high number of "another area/region" responses is related, to a lesser extent, to the fact the karst periphery includes other, smaller regions of Croatia for which there was no separate response option offered (such as parts of the Velebit littoral and Ravni Kotari, Vinodol, and Pelješac), and to a larger extent the consequence of respondents connected to Herzegovina or the karst areas of Bosnia by birthplace or origin, also selecting the "yes" response in this case. For example, seven respondents stated that they were born in Herzegovina, and twelve that one of their parents was born there. Although areas of karst periphery in Bosnia and Herzegovina are not within the spatial scope of this paper, given the connections and often similar geographical characteristics, these responses were also included in the analysis. There were a few examples where areas which are not part of karst periphery were mentioned (such as Banovina, Podravina, and Zagorje), but due to their small number were deemed negligible.

13 More on the chi-square test and the way it is calculated and interpreted can be found in Petz (2002)

Tab. 1. Odgovori ispitanika na pitanje „Jeste li razmišljali o preseljenju ili povratku u periferne krške krajeve?“ u odnosu na povezanost ispitanika s perifernim krškim krajevima rođenjem ili porijeklom
Tab. 1 Responses to the question: “Have you considered moving or returning to peripheral karst areas?” in relation to the connection of respondents with peripheral karst areas by birthplace or origin

Povezanost s perifernim krškim krajevima rođenjem ili porijeklom / Connection to peripheral karst areas by birthplace or origin		Razmišljanje o preseljenju ili povratku / Thinking about moving or returning		
		Da / Yes	Ne / No	Ukupno / Total
Da / Yes	N	37	78	115
	%	32,2	67,8	100
Ne / No	N	44	300	344
	%	12,8	87,2	100
Ukupno / Total	N	81	378	459
	%	17,6	82,4	100

$\chi^2=22,281$; $df=1$; $p=0,000$

Izvor: Anketno istraživanje / Source: Questionnaire Survey

od polovice ispitanika koji su razmišljali o preseljenju navelo je da ih je na to motivirao ambijent ruralnih naselja, odnosno mirniji i polaganiji život. Potom slijedi emotivna vezanost za rodni kraj (vlastiti ili roditelja) te općenito želja za promjenom životnoga okruženja.

half of respondents who considered moving cited rural ambience, i.e. quieter and slower lifestyle, as their motivation. This was followed by emotional attachment to the home region (of the respondents or their parents) and a general desire for a change in living environment.

Tab. 2. Razlozi koji su ispitanike motivirali na razmišljanje o preseljenju ili povratku na periferna krška područja (ukupno: N=82)*
Tab. 2 Reasons which influenced respondents' thoughts regarding moving or returning to peripheral karst areas (Total: N=82)*

Razlozi / Reasons	emotivna vezanost za kraj odakle potječem ili odakle potječu moji roditelji / emotional attachment to the region I come from or my parents come from	ambijent ruralnih naselja (mirniji i polaganiji život) / rural ambience (quieter and slower lifestyle)	mogućnost bavljenja ekološkom poljoprivredom / opportunity to practice organic agriculture	općenito želja za promjenom životnoga okruženja / general desire for a change in living environment	lakše zaposlenje zbog manje konkurencije / easier employment due to less competition	nešto drugo / other
N	31	45	17	21	14	6
%	37,8	54,9	20,7	25,6	17,1	7,3

* Ispitanici su mogli izabrati više odgovora. / * Respondents could opt for multiple choices.

Izvor: Anketno istraživanje / Source: Questionnaire Survey

Tab. 3. Krajevi krške periferije u kojima bi ispitanici najradije živjeli
Tab. 3 Karst periphery areas in which the respondents would most like to live

Kraj ili regija / Area or region	izolirani otoci / remote islands	unutrašnja Istra / the interior of Istria	Dalmatinska zagora	Gorski kotar	Kordun i Lika / Kordun and Lika	Žumberak	niti jedan kraj ili regija / no area or region	Ukupno / Total
N	111	110	61	31	21	14	132	480
%	23,1	22,9	12,7	6,5	4,4	2,9	27,5	100

Izvor: Anketno istraživanje / Source: Questionnaire Survey

Nadalje se nastojalo utvrditi postoje li unutar-nje razlike u privlačnosti spomenutih krajeva (tab. 3).

Rezultati pokazuju kako su izolirani otoci i unutrašnja Istra najpoželjnija područja iz perspektive ispitanih studenata Zagrebačkoga sveučilišta. Od ostalih regija znatnijem je broju studenata privlačna jedino Dalmatinska zagora. Gorski kotar, Kordun ili Lika te Žumberak ispitanicima su privlačni u puno manjoj mjeri. Više od četvrtine ispitanika navelo je da nikako ne bi živjelo ni u jednom od navedenih krajeva ili regija.

Razvoj perifernih krških krajeva iz perspektive studenata

Na početku, analizirat će se odgovori o ključnim gospodarskim djelatnostima za daljnji razvoj perifernih krških krajeva Hrvatske (sl. 2).¹⁴

Dobiveni podaci pokazuju kako ispitanici najpogodnijim djelatnostima smatraju ruralni turizam (48,2 %) i ekološku poljoprivredu (43,1 %). Nakon njih, sa znatno manjim udjelom, slijedi intenzivna (tržišna) poljoprivreda (24,5 %), dok su ostale djelatnosti zastupljene udjelima između 10

Furthermore, we aimed to determine if there were differences within the level of attractiveness of the mentioned areas (Tab. 3).

The results show that remote islands and the interior of Istria were the most desirable areas to live according to the respondents. Among other areas, a considerable number of students found only Dalmatinska Zagora to be an attractive choice. Gorski Kotar, Kordun or Lika, and Žumberak were favoured to a much lesser extent. More than a quarter of respondents stated that they would not like to live in any of the areas or regions in question.

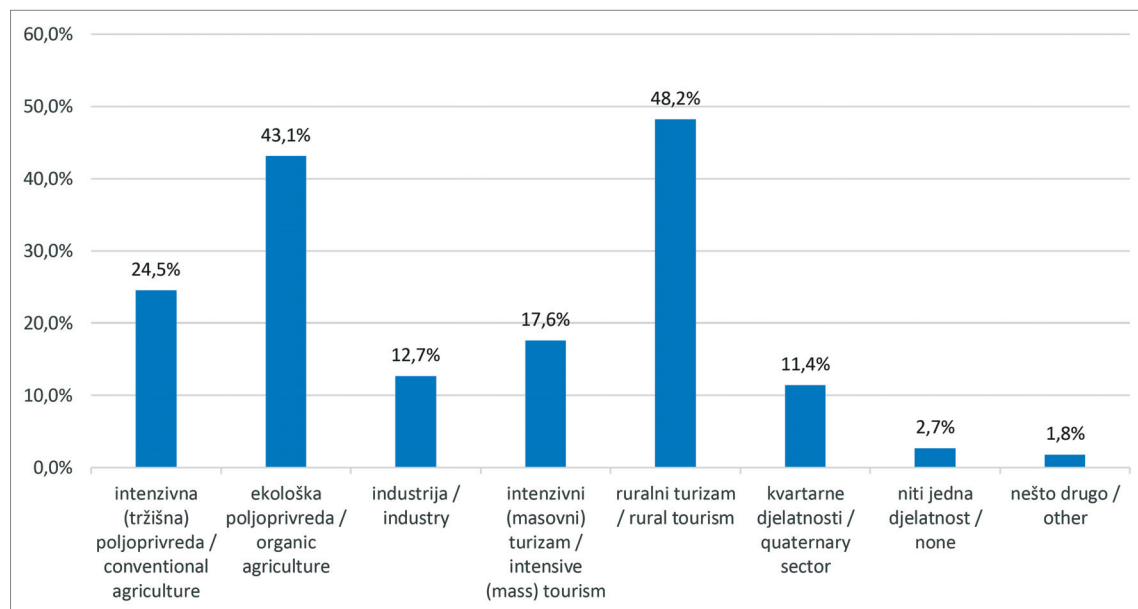
Students' views on the development of peripheral karst areas

We start by analysing the responses on the activities seen as vital for further development of peripheral karst areas of Croatia (Fig. 2)¹⁴.

Data show that respondents found rural tourism (48.2%) and organic agriculture (43.1%) to be the most suitable activities for development of peripheral karst areas. A considerably smaller share found conventional agriculture (24.5%) to be optimal, while the remaining potential activities gar-

¹⁴ Ispitanici su mogli izabrati dva odgovora.

¹⁴ Respondents could opt for two choices.

Sl. 2. Gospodarske djelatnosti koje ispitanici smatraju ključnima za revitalizaciju perifernih krških krajeva

Fig. 2 Economic activities which respondents saw as essential for revitalisation of peripheral karst areas

Izvor: Anketno istraživanje / Source: Questionnaire Survey

i 20 posto. Udio onih studenata koji smatraju da razvoj ni jedne gospodarske djelatnosti ne može pomoći revitalizaciji tih krajeva iznosi svega 2,7 %, a još je manje onih studenata (1,8 %) koji su kao odgovor naveli neku drugu gospodarsku djelatnost. Neke od djelatnosti koje su navodili su npr. razvoj IT sektora, energetika, kultura, osnivanje novih fakulteta itd.

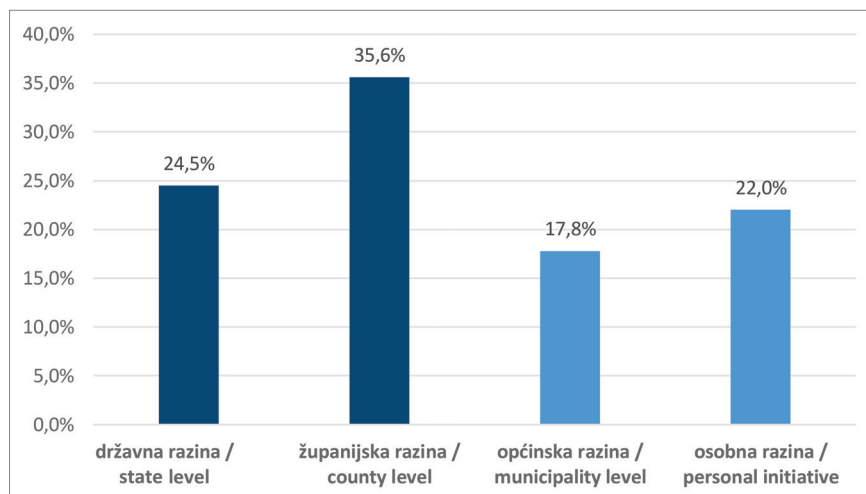
Nakon što su određene gospodarske djelatnosti koje studenti smatraju najpogodnijima u procesu revitalizacije problemskih područja, analizirat će se koji opći pristup studenti smatraju najpogodnijim za njihov daljnji razvoj (sl. 3).

Navedeni su odgovori u svrhu lakšega testiranja hipoteze H4 grupirani u dvije skupine: „pristup odozgo”, koji objedinjava pristupe temeljene na državnoj i županijskoj inicijativi, te „pristup odozdo”, u kojem su, kao razvojni nositelji, objedinjeni općinska razina i osobna inicijativa lokalnoga stanovništva (iako bi se i pristup temeljen na općinskoj razini vlasti mogao svrstati u kategoriju „pristup odozgo” jer su općine, kao jedinice lokalne samouprave, državna tijela).

nered 10–20% each. The share of those students who thought that no economic activity could help in revitalisation of peripheral karst areas was small (2.7%). Even fewer students (1.8%) gave the answer of “other”, i.e. an activity that was not listed. Some of the activities, which were stated under the “other” category were: *development of the IT sector, energy sector, culture, setting up of new faculties*; etc.

After establishing which economic activities students found most suitable for revitalisation of problem areas, we analysed the general approach students found most suitable for further development of the area (Fig. 3).

For the sake of easier testing of the 4th hypothesis, the responses were grouped into two categories: “top-down” approach, which combines approaches based on state and county initiatives; and “bottom-up” approach, where the principal actors are municipal and personal initiatives (even though an approach based on the municipal level of authority could be grouped into the category of “top-down”, as municipalities are, as units of local self-government, also governmental bodies).

Sl. 3. Pristup (razina upravljanja) na kojem se prema ispitanicima treba temeljiti daljnji razvoj područja krške periferije (ukupno: N=477)

Fig. 3 Approach (governance level) on which, according to respondents, the further development of karst periphery areas should be based (Total: N=477)

Izvor: Anketno istraživanje
Source: Questionnaire Survey

Distribucija odgovora iznenađuje jer je udio prvih dvaju odgovora nešto veći nego što je očekivano. „Pristup odozgo” odabralo je 60,1 % ispitanika, a „pristup odozdo” njih 39,8 %. Također, udio onih koji smatraju etatiistički pristup najpogodnijim veći je od udjela onih koji smatraju da je za razvoj perifernih krških krajeva najpogodnija osobna inicijativa lokalnoga stanovništva.

Razmišljanja studenata o budućnosti hrvatskih perifernih krških krajeva

Analizom predviđanja ispitanika povezanih s budućnošću nerazvijenih krških krajeva iščitava se da studenti pretežno negativno predviđaju budući razvoj događaja. Nisu rijetki kratki i jednoznačni odgovori, poput: „loše”, *not good*, „tužno”, „PUSTOSVI budeju pobešli”, „loše nam se piše”.

Od opširnijih odgovora koji pesimistično predviđaju budućnost izdvojeni su oni koji dobro ilustriraju razmišljanja ispitanika o uzrocima zaostajanja perifernih krških krajeva te razloge njihova pesimizma vezano uz razvojne potencijale tih krajeva:

- *daljnja centralizacija i odlazak mladih prema glavnim gradovima regija i u inozemstvo zbog vlasti koja nije dovoljno motivirana i ne ulaže dostatna sredstva za razvoj kao i zbog jaza između mladih i starih, te sukoba između tradicionalnih i novih vrijednosti*

The distribution of answers was slightly surprising, because the proportion of the first two answers was somewhat higher than expected. The “top-down” approach was chosen by 60.1% of respondents, and “bottom up” by 39.8%. Also, the share of those who found the statist approach to be the most favourable was higher than the share of those who favoured local citizen initiatives as a developmental route for peripheral karst areas.

Students' considerations on the future of Croatian peripheral karst areas

The analysis of the answers shows that students' predictions of future developments were predominantly negative. Short and simple answers were not rare, such as: “Bad”; “Not good”; “Sad”; “DESOLATE-everybody's gonna do a runner”, “We're in for trouble.”

Out of a number of more detailed explanations, which pessimistically predicted the future, the following responses nicely illustrate what respondents saw as the reasons that peripheral karst areas lag behind, as well as the reasons for their pessimism vis a vis developmental potentials:

- *“Further centralisation and migration of young people to larger regional centres and abroad is happening because of the authorities which are not motivated enough and do not invest enough funds for development and also because of the gap between the young and the old, and the conflict between traditional and progressive values”*

- *Budućnost zabačenih krajeva ovisi o utjecaju općeg mišljenja o tim krajevima, koje je negativno, odnosno život u zabačenim krajevima smatra se nazadnim, te dok država i lokalna samouprava ne modernizira zabačene krške krajeve budućnost im nije svijetla*
- *Predviđam lošu, ali neizbježnu budućnost, koja nije specifičan problem Hrvatske, već normalan tijek događaja usporediv s procesima u drugim posttranzicijskim zemljama [Istočne Europe].*
- *S trenutnom politikom prema općenito ruralnim (ne samo krškim) područjima, budućnost istih nije obećavajuća.*

Osim odgovora u kojima se budućnost perifernih krških krajeva opisuje isključivo negativno brojni su i oni iz kojih se iščitava bojazan od daljnje propadanja krške periferije. Međutim, ispitanici se nadaju napretku ako se poduzmu određeni koraci.

- *Gore, da bi bilo bolje. Daljnja depopulacija i pustošenje krških krajeva sve do točke u kojoj nema mogućnosti za relativno pristojan život. Nakon toga, neke buduće generacije će prepoznati vrijednost svega toga i dignuti sve to skupa na pristojnu razinu*
- *Uz postojeće probleme sa financiranjem na državnoj razini u kratkom ili srednjem roku nemoguće je napraviti strukturalne promjene u zabačenijim dijelovima. Promjene su moguće jedino u dugom roku, i to nakon što se riješe postojeći problemi. Pобољшanje standarda je moguće samo uz manjak iseljenja i uz velika ulaganja u IT sektor, te ekološku poljoprivredu i turizam.*

Naposljetku je izdvojeno nekoliko odgovora ispitanika koji optimistično gledaju na budućnost krajeva hrvatske krške periferije.

- *Ako počnu više investirati u krške krajeve, mislim da bi budućnost mogla biti bajna*
- *razvijen u svim pogledima navedenima u upitniku, minimalno kao i ostatak RH, kroz bolju povezanost, tehnologiju, obrazovanje itd, kao primamljivije i pristupačnije područje [...]*
- *Pa ja se nadam da će se budućnost krških krajeva RH poboljšati u znatnoj mjeri, kako ta područja ne bi ostala nenaseljena. Mislim da je potrebno puno rada i truda, kako bi se ta područja oživila i „modernizirala“*

- *“The future of remote areas depends on general opinions of said areas, which are negative, i.e. life in remote areas is considered backward, and until the state and local self-government modernise remote karst areas their future is not bright”*
- *“I predict a bad, but inevitable future, which is not a problem specific to Croatia, rather a common sequence of events comparable with processes in other post-transition countries [of Eastern Europe].”*
- *“With the current policies towards rural (not just karst) areas in general, their future is not promising.”*

In contrast to the answers which outlined the future of peripheral karst areas as predominantly negative, some respondents still had hopes for progress if certain steps were to be taken, despite fears of further degradation of these areas.

- *“It will get worse before it gets better. Further depopulation and desolation of karst areas to the point that there will no longer be any possibility of having a relatively decent life. After that, some future generation will recognise its value and will renew it all to a decent level”*
- *“With the existing problems with funding on the state level in the short or mid-term it is impossible to make structural changes in more remote places. Only long-term changes are possible, and then only after existing problems are solved. Raising the standard of living is possible only with less emigration and with large investments in the IT sector, and organic agriculture and tourism.”*

Finally, a few optimistic answers in terms of the future of the Croatian karst periphery are singled out.

- *“If more is invested in karst areas, I think that the future could be fabulous”*
- *“[Area] developed in all aspects given in the questionnaire, minimally to the level of development of rest of [Croatia], with better connections, technology, education, etc., as an alluring and more accessible area . . .”*
- *“Well I hope that the future of [Croatian] karst areas will considerably improve, so that those areas would not be uninhabited. I think that it takes a lot of hard work and effort, in order to revitalise and “modernise” such areas”*

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studentata
Sveučilišta u
Zagrebu

Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb

Iz predviđanja dijela ispitanika iščitava se poznavanje unutarnjih razlika u razvijenosti perifernih krških krajeva, pa tako oni predviđaju povoljniju budućnost prvenstveno unutrašnje Istre (manjim dijelom i Dalmatinske zagore) nego ostalih krajeva krške periferije, što je razvidno iz sljedećih odgovora:

- *Mislím da neće doći do značajnog razvitka (osim Istre) zbog iseljavanja i starenja stanovništva, te sadržaja koji kronično nedostaje da bi privukao npr. mlade roditelje.*
- *Neki krajevi imaju potencijal ponovnog razvoja i povećanja broja stanovnika uslijed razvoja turizma; posebno Pazinština i dijelovi [Dalmatinske] Zagore. Neki krajevi nemaju preveliku budućnost van poljoprivrede*
- *[Istra] možda ima najsvjetliju budućnost od ostalih krajeva*

Povezano s prethodnim pitanjem zanimljivo je analizirati tko je, prema mišljenju ispitanika, odgovoran za loše razvojno stanje u problemskim krajevima, odnosno tko bi takvo stanje trebao popraviti. Ispitanici se uglavnom dijele u dvije skupine: prevladavajuću većinu koja smatra da je za razvojne probleme odgovorna država te bi ona trebala imati i ključnu ulogu u razvoju tih krajeva te one koji smatraju da je osobna inicijativa lokalnoga stanovništva najvažniji element razvoja tih krajeva.

a) Odgovori koji naglašavaju važnost inicijative od strane države:

- *Povezano s odgovorom na zadnje pitanje, smatram da županija, općina ili stanovništvo nisu u mogućnosti poboljšati svoju okolinu, stoga to treba pokrenuti većom intervencijom države [...]*
- *Nažalost, smatram da država premalo ulaže u krške krajeve [...]*
- *Ukoliko se neće od strane Vlade poduzeti bitne mjere i reforme (poticaji, urbanizacija, obrazovanje, zdravstvo), predviđam daljnje raseljavanje stanovništva s tih područja.*

b) Odgovori koji naglašavaju važnost privatne inicijative (lokalnoga) stanovništva:

- *Svi krajevi imaju svoje potencijale, pa tako i krški. Međutim, država nikada nije ta koja pravilno*

Some of the responses show how respondents recognised the internal differences in level of development between regions of karst periphery. Respondents' predictions, primarily regarding the future development of the interior of Istria, and to a lesser extent of Dalmatinska Zagora, are more positive than predictions about the future of other peripheral karst areas, as the following responses show.

- *"I think that there will be no significant development (except for Istria) because of emigration and population ageing, and also because of chronic lack of functions which could attract, e.g. young parents."*
- *"Some areas have the potential of developing again and for population increase due to tourism development; especially the Pazin area and parts of [Dalmatinska] Zagora. Some areas do not have much of a future apart from agriculture"*
- *"[Istria] has perhaps the brightest future among other areas"*

In the light of this, it was interesting to analyse who, in the respondents' opinion, was responsible for underdevelopment in problem areas, and who should be charged with improving this situation. The respondents were largely divided into two groups: the majority, who thought that the state bore responsibility for developmental problems and should have the key role in the development of problematic areas; and the minority, who stated that local citizen initiatives were the most important element in this process.

a) Responses which stress the importance of state initiative:

- *"In relation to the response to the previous question, I think that the county, municipality and people cannot improve their environment, therefore it has to be started by a greater state intervention . . ."*
- *"Unfortunately, I think that the state invests too little in karst areas . . ."*
- *"Unless essential measures and reforms (incentives, urbanisation, education, healthcare) are taken by the Government, I predict further depopulation of these areas."*

b) Responses which stress the importance of local private/citizen initiatives:

- *"All areas have their potential, and so do karst areas. However, the state has never been the one correctly rec-*

prepoznaje te potencijale. Lokalna i regionalna samouprava postoje samo radi svojeg opstanka (parazitski). Razvoj će biti moguć samo kroz privatnu inicijativu, a strukture vlasti mogu pridonijeti istom samo kroz deregulaciju i privatizaciju.

- ljudi će osobnom inicijativom ostvariti potencijal tih krajeva, koji je ograničen, ali postoji; uz nikakvu pomoć lijene i glupe države.

Rasprava

Među pojmovima koji ispitane studente asociraju na kršku periferiju brojnošću odgovora ističu se oni povezani s njezinim prirodnogeografskim obilježjima. Odgovori koji upućuju na socijalnogeografska obilježja toga područja prevladavajuće su povezani s negativnim konotacijama, dok se pozitivne karakteristike i potencijali navode znatno rjeđe. No, među asocijacijama na ovo područje navedeno je više od 400 različitih, katkad i kontradiktornih pojmova, koji ipak upućuju na višeslojno poimanje prostora: krška periferija je *zabačenost, slaba poljoprivreda, težak život i nedostatak mogućnosti*, ali i *mir, zdrava hrana, mjesta za opuštanje i uživanje i potencijal*; periferija nije samo *depopulacija i izumiranje*, ona može biti i *idila i život*. Povezano s time, kako navode Kuhmonen i dr. (2016), mladi u Finskoj (od 18 do 30 godina), koji su opisivali svoju „budućnost iz snova” 2030. godine vidjeli su privlačnost udaljenih ruralnih područja u raznolikim mogućnostima kreiranja vlastite egzistencije i aktivnostima vezanima uz prirodu. Tako se viđenje periferije približava i kontekstu četverodimenzijskoga modela koji se temelji na njezinu kompleksnom promatranju (usp. Ferrão i Lopes, 2004). Rezultati istraživanja upućuju i na činjenicu da je povezanost s perifernim krškim krajevima rođenjem ili porijeklom jedan od značajnijih faktora koji doprinose odluci o nastavku života u tim krajevima. Walker i dr. (2012), na temelju ispitivanja spremnosti australskih studenata medicine na rad u ruralnim područjima, ističu kako su ruralno porijeklo te rad u ruralnim područjima za vrijeme studija temeljni čimbenici koji potiču studente na nastavak rada u tim krajevima. U slučaju mladih u Finskoj također se pokazalo da je ruralno porijeklo povećavalo želju za životom u takvom području (Kuhmonen i dr., 2016).

ognising these potentials. Local and regional self-government exist only for their own survival (in a parasitic manner). The development will only be possible through private initiatives, and authorities can contribute to it only through deregulation and privatisation.”

- “[P]eople will realise the potential of those areas by personal initiative, [the potential] is limited, but it does exist; with no assistance from the lazy and stupid state.”

Discussion

Among the terms which the respondents associated with karst periphery, numerous responses were connected with its natural-geographical characteristics. Responses which pointed to socio-geographic characteristics of the area had predominantly negative connotations, while positive characteristics and potentials were mentioned far less often. However, among associations to this area, over 400 different, sometimes even contradictory terms were mentioned, indicating multi-faceted views of the area. For respondents, karst periphery is linked to *remoteness, poor agriculture, hard life, and lack of opportunities*, but also *peace, healthy food, places for relaxation and enjoyment, and potential*. The periphery is not just *depopulation and extinction*, it can also be *idyll and life*. In relation to this, as stated by Kuhmonen et al. (2016), Finnish youth (age 18–30) who described their “dream future” in 2030 saw the attraction of remote rural areas in terms of the different opportunities for making their own living and engaging in nature-related activities. In this way, views of the periphery come closer to the context of the four-dimensional model, based on considering it in a complex manner (See: Ferrão and Lopes, 2004). Furthermore, research results point to the fact that the connection to peripheral karst areas by birthplace or origin is one of the more significant factors which contribute to the decision to live in those areas. Walker et al. (2012), who studied the willingness of Australian medical students to work in rural areas, stressed that rural origin, as well as working in rural areas during studies, were key factors which motivated students to return and work in such areas. In the case of Finnish youth, rural origin likewise increased the desire for rural living (Kuhmonen et al., 2016).

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenata
Sveučilišta u
Zagrebu

Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb

Većina ispitanika koja je razmišljala o preseljenju ili povratku u krška periferna područja kao razlog za to navela je ambijent ruralnih naselja (mirniji i polaganiji život), a više od trećine njih navelo je emotivnu povezanost s rodnim krajem. Slični razlozi često se pojavljuju u istraživanjima motivacije za imigraciju u ruralna područja. Primjerice, povratnici u ruralnu Irsku svoje razloge za preseljenje pripisivali su „ruralnoj idili” kao idealiziranoj slici ruralnoga života, ali i obiteljskoj povezanosti i osjećaju pripadanja (Ní Laoire, 2007). Istraživanje imigracije u perifernija ruralna područja u Nizozemskoj također je pokazalo da je važna motivacija za preseljenja u ruralno područje općenito vezana uz pojam „ruralne idile”; pritom su razlozi za odabir konkretnoga ruralnog područja bili vezani uz obilježja stanovanja i kvalitetu okoliša, niže cijena nekretnina u određenom području ili osobne prirode (Bijker i dr., 2012). Od domaćih autora Matišić i Pejnović (2016), ispitujući studente porijeklom iz Istočne Hrvatske, ustvrđuju kako razlozi nematerijalne naravi (emotivna povezanost s rodnim krajem, povezanost s obitelji i prijateljima itd.) u najvećoj mjeri potiču studente na nastavak života na tom području. S tim u vezi, istražujući periferna ruralna područja u Škotskoj, Stockdale (2006) ističe svojevrsni paradoks – naime, mladi često mogu samo odlaskom iz lokalne zajednice (primjerice, na školovanje) steći vještine i znanja potrebna za lokalni (endogeni) razvoj, no, mali broj se njih vraća te takve vještine i znanja u konačnici ne daju doprinos razvoju.

Rezultati istraživanja upućuju na to da se u cilju poticanja imigracije na periferna krška područja treba primarno orijentirati na populaciju koja je u tim krajevima rođena (ali je iz njih iselila) ili na one potencijalne useljenike koji su s tim krajevima povezani porijeklom. Osim toga, kako navodi Stockdale (2006), da bi se povećale prilike za povratak, moraju se dogoditi promjene u samoj lokalnoj zajednici, prije svega stvaranje mogućnosti zapošljavanja koje bi odgovarale kvalifikacijama pojedinaca.

O razlikama u privlačnosti pojedinih dijelova hrvatske krške periferije već je pisano pa tako Faričić i dr. (2010) navode kako su mali otoci u novije doba zahvaćeni snažnom depopulacijom, ali istodobno interes za povremeno korištenje

Most respondents who considered moving or returning to peripheral karst areas chose rural ambience (a quieter and slower lifestyle) as the reason, and more than a third selected emotional attachment to the home region. Similar reasons often appear in research regarding motivation for migration into rural areas. For example, migrants returning to rural Ireland drew on their notions of a “rural idyll”, as an idealised image of rural life, in their narratives of return, as well as on the notions of family/kinship (Ní Laoire, 2007). Research on migration to less popular rural areas in the Netherlands similarly revealed that an important motivation for moving to a rural area in general was connected to the idea of “rural idyll”, while the reasons for choosing a specific rural area were connected to housing characteristics and the physical qualities of the environment, lower house prices in a certain area, or personal reasons (Bijker et al., 2012). Among Croatian authors, Matišić and Pejnović (2016) questioned students who originated from Eastern Croatia and established that non-material reasons (emotional connection with the home region, familial ties, friends, etc.) were the main reasons that students stated for staying in the area. In relation to this, on the basis of research in peripheral rural areas in Scotland, Stockdale (2006) noted something of a paradox. Namely, young adults often have to leave their rural communities (e.g. for education reasons) to acquire the necessary skills and knowledge to participate fully in endogenous development. Only a small number of them return, however, so in the end their skills and knowledge do not contribute to development.

The research results, therefore, indicated that in order to stimulate in-migration to peripheral karst areas, the primary target population should be people who were born there, but have moved away, or potential in-migrants who are related to those areas by origin. Furthermore, as stated by Stockdale (2006), in order to increase the prospects for return migration, changes need to take place within rural communities themselves, primarily the creation of employment opportunities corresponding to the individuals’ level of qualifications.

The difference in terms of how attractive particular parts of Croatian karst periphery are, has also been researched. Faričić et al. (2010) argued that small islands had recently been hit by strong depopulation, but that

atraktivna otočkoga prostora u rekreacijske svrhe izrazito raste. Postavljanjem rezultata ovoga istraživanja u kontekst prethodnoga navoda zaključuje se kako su ispitanici dobrim dijelom birali otoke kao mjesto potencijalnoga nastavka života zbog toga što su im oni privlačni kao mjesto provođenja ljetnoga odmora, rekreacije i uživanja, pa smatraju da bi kvalitetnije živjeli kad bi na otocima boravili tijekom cijele godine. Pritom mnogi zanemaruju negativnosti života na izoliranim otocima u zimskom dijelu godine.

Pretpostavlja se kako su razlozi privlačnosti unutrašnje Istre dobrim dijelom slični onima u slučaju izoliranih otoka. Unutrašnja je Istra prostor izrazito bogate kulturne baštine, koji je uz to i krajobrazno vrlo privlačan. Nadalje, kulturna se baština u turističke svrhe često promovira, pa je postala privlačan čimbenik mnogim turistima (Zupanc, 2010). Osim toga, taj je prostor od svih krajeva krške periferije gospodarski najrazvijeniji, pa su ga ispitanici sigurno i dijelom zbog toga izabirali. Nasuprot tomu, gorske i peripanonske dijelove krške periferije odabrao je vrlo mali broj ispitanika. Bitno je također napomenuti kako je velik udio ispitanika (27,5 %) naveo da nikako ne bi živio ni u jednom od ponuđenih krajeva. Navedeni rezultati govore u prilog činjenici kako periferna krška područja nisu osobito privlačno mjesto za ispitanike, što ne iznenađuje s obzirom na gospodarsko, demografsko i funkcionalno zaostajanje tih krajeva.

Analiza odgovora ispitanika povezanih s gospodarskim djelatnostima s najvećom potencijalnom ulogom u revitalizaciji problemskih područja pokazuje kako su ispitanici birali one djelatnosti koje se u novije doba općenito smatraju najpogodnijima za razvoj ruralnih područja (Pejnović i dr. 2012; Košak i Lugomer, 2015). Djelatnosti poput ruralnoga turizma i ekološke poljoprivrede, naime, smatraju se sukladnima konceptu održivoga razvoja, ne narušavaju okoliš, uključuju lokalno stanovništvo u gospodarske tokove itd. Međutim, valja napomenuti kako su, prema nekim istraživanjima, očekivanja povezana s razvojem ruralnoga turizma često pretjerana (Potočnik-Slavič, 2014). Također, značajan udio studenata koji su kao opciju odabrali intenzivnu (tržišnu) poljoprivredu upućuje na

simultaneously the interest for part-time use of attractive island areas for recreational purposes rose sharply. If we put the results of this research into the context of the previous citation, it can be concluded that the respondents chose islands as a potential new place of living, in large part, because the islands are attractive as places to spend their summer holidays, and because of recreational activities and the ability to enjoy themselves. Therefore, the respondents thought that they would improve their quality of life if they were to live on islands throughout the year. Many of them, however, were perhaps underestimating the negative side of living on isolated islands in the winter.

We can assume that the reasons for attractiveness of the interior of Istria were similar to the reasons behind choosing isolated islands. The interior of Istria is a region of extraordinarily rich cultural heritage, which is also very appealing in terms of its landscape. Furthermore, its cultural heritage is often promoted for touristic purposes, so it has become attractive to many tourists (Zupanc, 2010). Moreover, out of all karst periphery areas, Istria is economically the most developed—likely this was one of the reasons why respondents chose it. In contrast, mountainous and peri-Pannonian peripheral karst areas were selected by a very small number of respondents. It is also important to mention that a large share of respondents (27.5%) claimed that they would not live in any of the areas in question. The research results support the claim the respondents generally did not view peripheral karst areas as particularly attractive places to live, which is not surprising, given how these areas lag behind in economic, demographic, and functional terms.

The analysis of responses, in terms of economic activities with the largest potential role in revitalisation of problem areas, shows that the respondents chose economic activities that have recently been seen as the most generally favourable for the development of rural areas (Pejnović et al., 2012; Košak and Lugomer, 2015). Activities such as rural tourism and organic agriculture are deemed congruent with the concept of sustainable development—they do not harm the environment, they engage the local population in economic trends, etc. However, it should be noted that, according to some research, expectations related to rural tourism development have often been exaggerated (Potočnik-Slavič, 2014). Furthermore, a significant

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

**Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenata
Sveučilišta u
Zagrebu**

*Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb*

to da su u manjoj mjeri upoznati s poteškoćama ostvarivanja visokih poljoprivrednih prinosa na krškim područjima.

Raspodjela odgovora na pitanje o najpovoljnijem općem pristupu revitalizaciji nije u potpunosti u skladu s trendovima decentralizacije, poticanja privatne inicijative i lokalnih rješenja (primjerice, kroz LEADER program ruralnoga razvoja, usp. Lukić i Obad, 2016). Pretpostavlja se kako odgovor *osobna inicijativa lokalnog stanovništva* određeni dio ispitanika asocira na inicijativu privatnih poduzetnika, što samo po sebi ne bi bilo loše da zbog negativnih iskustava prestanka rada mnogih poduzeća uslijed procesa pretvorbe i privatizacije privatno poduzetništvo nije kod određenoga dijela populacije poprimilo negativnu konotaciju. Naime, nedvojbeno je navedeni proces imao i neke negativne strane, pa tako Jerak i Omazić (2008) ističu kako su se, kao posljedica privatizacije u Hrvatskoj, intenzivirali problemi poput nejednake raspodjele dobara, siromaštva i socijalne isključenosti. Također, Šakić (1999, 2009) navodi kako je taj proces u Hrvatskoj izazvao „s obzirom na primijenjena načela raspodjele, stvarne vlasnike i postignute učinke [...] opće nezadovoljstvo privatizacijom i mišljenje da je privatizacija tekla po nepravednim načelima i polučila nepoželjne i nepravedne učinke.” Također, moguće je da ispitanici smatraju kako lokalno stanovništvo (uzevši u obzir nepovoljnu dobnu i obrazovnu strukturu i nepovoljne demografske procese) nema dovoljno snage ni resursa preuzeti ulogu pokretača razvoja vlastitoga kraja. Naime, pokazuje se kako upravo razvijeni socijalni kapital i umreženost lokalnoga stanovništva mogu biti presudan faktor u razvoju nekoga kraja (Potočnik-Slavić, 2012). U svrhu pouzdanijega potvrđivanja navedenih teza potrebno je provesti daljnja fokusirana istraživanja.

Kao glavne krivce za razvojno zaostajanje ispitanici u najvećoj mjeri vide aktere u upravljačkim strukturama na svim razinama, a u mnogo manjoj mjeri lokalno stanovništvo. Odgovori studenata upućuju na potrebu za uključivim i participativnim pristupom ruralnom razvoju u kojem se odgovornost dijeli između različitih razina uprave. U teorijskom smislu ovo gledište odgovara neoendoge-

share of students selected conventional agriculture, indicating they are likely less familiar with the difficulties of achieving high crop yields in karst areas.

The distribution of responses to the question on the most favourable general approach to revitalisation does not fully follow the trends of decentralisation and stimulation of private initiative and local solutions (e.g. the LEADER programme of rural development, See: Lukić and Obad, 2016). It can be supposed that the answer *personal initiative of local population* for a portion of the respondents triggers an association with initiative of private entrepreneurs, which would not be bad in itself, if it were not for negative experiences—namely, a number of companies went out of business in the course of the ownership transformation and privatisation process and for that reason, private entrepreneurship has a negative connotation for a number of people. The aforementioned process undoubtedly had negative sides, and Jerak and Omazić (2008) stressed that as a result of privatisation in Croatia, some problems like uneven distribution of goods, poverty, and social exclusion were intensified. Furthermore, Šakić (1999, 2009) stated that this process in Croatia “with the distribution principles which were applied, the real owners and the accomplished effects, [provoked] general dissatisfaction with privatisation as well as opinion that privatisation was carried out along unjust principles and produced undesirable and unjust effects.” It is also possible that respondents considered that the local population (taking into account the unfavourable age, educational structure, and demographic processes) did not have enough resilience or resources to assume the role of development initiator of a given local area. Namely, it was demonstrated that strong social capital and the interconnectedness of the local population could be crucial for endogenous development (Potočnik-Slavić, 2012). However, further focused research should be carried out to reliably confirm these theses.

Respondents predominantly thought that the blame for underdevelopment lay with actors in the governance structure at all levels, and to a much lesser extent with the local population. Students' responses indicate the need for a more inclusive and participatory approach to rural development in which responsibilities are shared between different levels of government. In theoretical terms this view strongly corresponds to the

nom konceptu, koji prema Rayu (2006) uključuje „pristup odozdo” i prepoznavanje razvojnih resursa i mehanizama na lokalnoj razini te također opisivanje uloge „izvanjskoga okoliša”, uključujući aktere na različitim razinama političko-administrativnoga sustava te u drugim područjima, a koji mogu biti potencijalno korišteni u lokalnim razvojnim strategijama.

Iako su pokrenute određene inicijative za otvoreniji proces planiranja (primjerice, radionice koje je organiziralo Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije u iscrtavanju strategija za urbane aglomeracije), formalne sustave prostornoga planiranja i regionalnoga razvoja u Hrvatskoj smatramo nedovoljno participativnima. Po zakonu postoje mehanizmi koji bi trebali osigurati sudjelovanje lokalnoga stanovništva, međutim u stvarnosti oni nisu učinkoviti. Postoji niz razloga za to (Čaldarović, 2012; Pejnović i Lukić, 2014), no u kontekstu ovoga rada posebno je uočljivo nedovoljno znanje i vještine građana kako bi mogli odgovorno i učinkovito sudjelovati u procesu.

Zaključak

Rezultati dobiveni istraživanjem potvrdili su većinu pretpostavaka postavljenih na početku istraživanja.

Ustanovljena je niska razina spremnosti ispitanika sa Sveučilišta u Zagrebu za nastavak života u perifernim krškim krajevima, s tim da je, očekivano, u onih ispitanika koji su s tim krajevima povezani rođenjem ili porijeklom mnogo viša nego u ostalih. Sukladno dobivenim nalazima treba se, u namjeri privlačenja potencijalnih doseljenika, orijentirati primarno na one osobe koje su u nerazvijenim krajevima rođene ili ih s tim krajevima veže porijeklo jer je vjerojatnost privlačenja ostalih useljenika više-struko manja.

Činjenica da su ispitanici u najvećoj mjeri odabirali ruralni turizam i ekološku poljoprivredu kao ključne gospodarske djelatnosti u procesu revitalizacije pokazuje da su u toku s aktualnim spoznajama gospodarstvenika, znanstvenika i drugih stručnjaka koji se bave revitalizacijom ruralnih područja. Potrebno je, međutim, naglasiti da se razvojna uloga

neo-endogenous concept. According to Ray (2006), this involves a “bottom-up approach” and focusing the search for development resources and mechanisms onto the local level, as well as identifying the roles played by “the extra-local environment”, including actors at different levels of the politico-administrative system and in other localities which can be potentially used in local regeneration strategies.

Although some initiatives for a more open process of planning have been put forth (e.g. workshops organised by Ministry of Regional Development and EU Funds in drafting strategies for urban agglomerations) we consider formal spatial planning and regional development systems in Croatia inadequately participatory. By law, mechanisms ensuring involvement of local population exist, however, in reality they are not effective. There are numerous reasons (Čaldarović, 2012; Pejnović and Lukić, 2014), but insufficient knowledge and the ability of citizens to responsibly and effectively participate in the process is especially noticeable in the context of this paper.

Conclusion

The results obtained in this research confirmed the majority of hypotheses set out in the beginning.

It was established that a small share of the respondents were willing to settle in peripheral karst areas and the level of willingness was, expectedly, much higher in those students who were connected with those areas by birthplace or origin, than in the remainder of the sample. In keeping with the given findings, it is necessary, with the intention to attract potential settlers, to concentrate primarily on those persons who were born in underdeveloped areas or are related to those areas by origin, because other settlers would be much more difficult to attract.

The fact that the students chose rural tourism and organic agriculture in most cases as key economic activities in the revitalisation process shows that they are in touch with the current findings of businessmen, scientists, and other experts who are engaged in revitalisation of rural areas. It is, however, necessary to stress that the developmental role of

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

**Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenta
Sveučilišta u
Zagrebu**

*Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb*

ruralnoga turizma i ekološke poljoprivrede ne smije precijeniti, pogotovo ako nisu razvijene ostale temeljnije funkcije (prometna, obrazovna, zdravstvena) te gospodarske djelatnosti.

Iznenaduje odbacivanje pretpostavke kojom je izražena tvrdnja kako ispitanici smatraju „pristup odozdo” pogodnijim za razvoj problemskih krških područja nego „pristup odozgo”, a uzroci se, usporedbom s rezultatima drugih istraživanja, mogu tražiti u relativno negativnom imidžu privatizacije i privatnoga poduzetništva, ali i često nepovoljnoj dobnoj i obrazovnoj strukturi lokalnoga stanovništva. Radi pouzdanijega utvrđivanja razloga odbacivanja ove hipoteze nameće se potreba za daljnjim istraživanjima.

Na kraju je utvrđeno kako ispitanici budućnost perifernih krških krajeva predviđaju uglavnom negativno. Brojni su izrazito pesimistični odgovori koji isključuju mogućnost bilo kakva napretka, a dosta je i onih u kojima se budućnost predviđa uglavnom negativno, ali se ispitanici ipak nadaju revitalizaciji uz poduzimanje korjenitih i odlučnih mjera za poticanje razvoja. Odgovori u kojima se budućnost predviđa isključivo pozitivno vrlo su rijetki.

Uzevši sve u obzir, rezultati dobiveni ovim istraživanjem pokazuju kako su ispitani studenti Sveučilišta u Zagrebu uglavnom svjesni određenih potencijala i prednosti života u perifernim krškim krajevima, ali izrazito nepovoljni demografski procesi te vrlo slabe mogućnosti zapošljavanja i osobnoga ostvarenja odvrćaju veliku većinu ispitanika od razmišljanja o nastavku života na tom području.

Budući da su studenti pripadnici mlade i relativno obrazovane populacije te potencijalni nositelji razvoja Hrvatske u budućnosti, ovdje izneseni rezultati mogu poslužiti kao svojevrsni pokazatelji odnosa prema perifernim krškim krajevima i nerazvijenim područjima općenito koji će biti aktualan u desetljećima koja slijede, ali i upozoriti na to u kojim djelatnostima i funkcijama pripadnici mlade populacije vide potencijal za proces njihove revitalizacije.

U širem kontekstu donošenja odluka i strateškoga planiranja u ruralnoj Hrvatskoj civilno društvo i LEADER/CLLD lokalne akcijske grupe pruža

rural tourism and organic agriculture must not be overrated, particularly if other more fundamental functions (traffic, education, health care) and economic activities have not been developed.

The hypothesis that students think the “bottom-up” approach is more suitable for the development of problem karst areas than the “top-down” was rejected, which was somewhat surprising. Reasons for this, based on comparison with the results of other research, can be found in the negative image of privatisation and private entrepreneurship, but also in the often unfavourable age and educational structure of the local population. In order to determine reasons for rejection more reliably, further research should be conducted.

Finally, it was established that the respondents’ predictions for the future of peripheral karst areas were predominantly negative. Markedly pessimistic answers which excluded any possibility of progress were numerous, and there were quite a few answers which predicted the future mostly negatively, but with varying amounts of hope for revitalisation using radical and decisive measures to stimulate development. Positive predictions of the future were rare.

To conclude, the results obtained through this research showed that respondents (students from the University of Zagreb) are mostly conscious of the potential and advantages of a life in peripheral karst areas. However, the exceptionally unfavourable demographic processes, meagre employment possibilities, and low chances of personal realisation preclude the majority of respondents from considering settling in those areas.

Since students are a part of the young and relatively educated population, and are potentially principal agents of development in Croatia in the future, the results shown here can serve as certain indicators of a potential approach to peripheral karst areas, and underdeveloped areas in general, in the coming decades, and also point to the economic activities and functions in which young population sees the potential for the revitalisation process.

In the broad context of decision-making and strategic planning in rural Croatia, opportunities for more participatory involvement are offered

ju prilike za snažniji participativni pristup. Informiranje i uključivanje studenata u volonterski rad s nevladinim organizacijama i LAG-ovima moglo bi (primjerice, kroz problemsko učenje na razini sveučilišnoga obrazovanja, gdje je to moguće) biti stvaran i učinkovit način za stjecanje vještina potrebnih za aktivno sudjelovanje u budućem razvoju ruralnih područja.

Anketni upitnik korišten u radu najvećim je dijelom oblikovan u sklopu kolegija *Geografija krša* u ak. godini 2015./2016., kada su provedena i predistraživanja. Glavno istraživanje, na kojemu se temelji ovaj rad, provedeno je u sklopu izrade diplomskog rada pod naslovom „Mogućnosti revitalizacije perifernih krških krajeva Hrvatske iz perspektive studenata Sveučilišta u Zagrebu” pod mentorstvom koautora rada.

by civil society and LEADER/CLLD Local action groups. Informing and involving students in voluntary work with NGOs and LAGs might offer realistic and effective way for acquiring the skills needed for actively taking part in the future development of rural areas (e.g. through problem-learning in university education where possible).

The questionnaire used in this research was to a large extent prepared in the class on Geography of Karst, academic year 2015/2016, when some pre-research was undertaken. The main research, which is the basis of this paper, was undertaken in the course of master thesis writing, with the following title: “Attitudes of students of University of Zagreb towards revitalisation potentials of Croatian peripheral karst areas”, under the mentorship of co-authors of the paper.

- Akrap, A., 2002: Regionalne i naseljske značajke vitalnih procesa u hrvatskom seoskom stanovništvu, u: *Prostor iza: kako modernizacija mijenja brvatsko selo* (ur. Štambuk, M., Rogić, I., Mišetić, A.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 59-90.
- Akrap, A., 2004: Zapošljavanje u inozemstvu i prirodna depopulacija seoskih naselja, *Društvena istraživanja* 13 (4-5/72-73), 675-699.
- Akrap, A., Živić, D., 2001: Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, *Društvena istraživanja* 10 (4-5/54-55), 621-654.
- Azaryahu, M., 2008: Tel Aviv: center, periphery and the cultural geographies of an aspiring metropolis, *Social & Cultural Geography* 9 (3), 303-318.
- Bednaříková, Z., Bavorová, M., Ponkina, E. V., 2016: Migration motivation of agriculturally educated youth: The case of Russian Siberia, *Journal of Rural Studies* 45 (1), 99-111, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2016.03.006.
- Bejaković, P., Gotovac, V., 2011: Aktivnosti na gospodarskom oporavku u Republici Hrvatskoj s naglaskom na tržište rada, *Revija za socijalnu politiku* 18 (3), 331-335, DOI: 10.3935/rsp.v18i3.1021.
- Bijker, R. A., Haartsen, T., Strijker, D., 2012: Migration to less-popular rural areas in the Netherlands: Exploring the motivations, *Journal of Rural Studies* 28 (4), 490-498, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2012.07.003.
- Clayton, D. 2009a: Time-space convergence, in: *The Dictionary of Human Geography* (eds. Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. J., Whatmore, S.), Wiley-Blackwell, Chichester, 758-759.
- Clayton, D. 2009b: Time-space compression, in: *The Dictionary of Human Geography* (eds. Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. J., Whatmore, S.), Wiley-Blackwell, Chichester, 757-758.
- Copus, A. K., 2001: From Core-periphery to Polycentric Development: Concepts of Spatial and Aspatial Peripherality, *European Planning Studies* 9 (4), 539-552.
- Cosier, J., Šabec, E., Verlič, L., Ponikvar, A., Jenko, I., Klemenčič, K., Gostonj, U., Kežar, M., Gamse, M., Uršič, K., Pavlović, J., Potočnik Slavič, I., 2014: Understanding disparities in Slovenian rural areas: various new indicators, *Geoadria* 19 (2), 149-164, DOI: 10.15291/geoadria.32.
- Čaldarović, O., 2012: Urbano planiranje nekad i sad – tranzicijsko društvo i njegov urbanizam, u: *Akteri društvenih promjena u prostoru; Transformacija prostora i kvalitete života u Hrvatskoj* (ur. Svirčić Gotovac, A., Zlatar, J.), Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 29-38.
- Déry, S., Leimgruber W., Zsilinscar, W., 2012: Understanding Marginality: Recent Insights from a Geographical Perspective, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 5-18, DOI: 10.21861/HGG.2012.74.01.01.
- Dühr, S., Colomb, C., Nadin, V. 2010: *European Spatial Planning and Territorial Cooperation*, Routledge, Abingdon – Oxon.
- Faričić, J., Graovac, V., Čuka, A., 2010: Mali hrvatski otoci – radno-rezidencijalni prostor i/ili prostor odmora i rekreacije, *Geoadria* 15 (1), 145-185.
- Fendel, T., 2016: Migration and Regional Wage Disparities in Germany, *Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik / Journal of Economics and Statistics* 236 (1), 3-35, DOI:10.1515/jbnst-2015-1001.
- Ferrão, J., Lopes, R., 2004: Understanding peripheral rural areas as context for economic development, in: *The Future of Europe's Rural Peripheries* (ed: Labriandis, L.), Ashgate, Aldershot, 31-61.

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenata
Sveučilišta u
Zagrebu

Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb

Zahvala
Acknowledgement

Literatura
Literature

- Ford, D., Williams, P., 2007: *Karst Hydrogeology and Geomorphology*, John Wiley & Sons, Chichester.
- Harvey, D., 1989: *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*, Oxford, Blackwell.
- Jerak, N., Omazić, B., 2008: Etičke vrijednosti u privatizaciji hrvatskog gospodarstva i pitanje odgovornosti u globalizacijskom procesu, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološki istraživanja okoline* 17 (3), 285-296.
- Klempić Bogadi, S., Lajić, I. 2014: Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske, *Migracijske i etničke teme* 30 (3), 437-477, DOI: 10.11567/met.30.3.7.
- Košak, M., Lugomer, K., 2015: Agroturizam u funkciji produljenja turističke sezone Primorske Hrvatske/The role of agrotourism in tourist season extension, *Hrvatski geografski glasnik* 77 (2), 141-168, DOI: 10.21861/HGG.2015.77.02.07.
- Kuhmonen, T., Kuhmonen, I., Luoto, L., 2016: How do rural areas profile in the futures dreams by the Finnish youth?, *Journal of Rural Studies* 44, 89-100, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2016.01.010.
- Labrianidis, L. (ed.) 2004: *The Future of Europe's Rural Peripheries*, Ashgate, Aldershot.
- Lay, V., 1998: Teorijske, društvene i političke nepravilnosti s periferijom, u: *Duge sjene periferije* (ur. Rogić, I., Štambuk, M.), Institut Pilar, Zagreb, 13-40.
- Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada: tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.
- Lukić, A., Obad, O., 2016: New Actors in Rural Development: The LEADER Approach and Projectification in Rural Croatia, *Sociologija i prostor* 54 (1), 71-90, DOI: 10.5673/sip.54.1.4.
- Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Zadar, Meridijani, Samobor.
- Matas, M., 2009: *Krš Hrvatske, geografski pregled i značenje*, Geografsko društvo Split, Split.
- Matišić, M., Pejnović, D., 2016: Uzroci i posljedice zaostajanja Istočne Hrvatske u regionalnom razvoju Hrvatske/The causes and consequences of Eastern Croatia lagging behind in Croatian regional development, *Hrvatski geografski glasnik* 77 (2), 101-140, DOI: 10.21861/HGG.2015.77.02.06.
- Nejašmić, I., 1991: *Depopulacija u Hrvatskoj: korijeni, stanje, izgledi*, Globus nakladni zavod i Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagreb, Zagreb.
- Nejašmić, I., 2014: Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa, *Migracijske i etničke teme* 30 (3), 405-435, DOI: 10.11567/met.30.3.6.
- Nejašmić, I., Toskić, A., 2014: Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, *Hrvatski geografski glasnik* 75 (1), 89-110, DOI: 10.21861/HGG.2013.75.01.05.
- Nejašmić, I., Toskić, A., 2016: Ostarjelost stanovništva seoskih naselja Republike Hrvatske, *Migracijske i etničke teme* 32 (2), 191-219, DOI: 10.11567/met.32.2.2.
- Ní Laoire, C., 2007: The 'green green grass of home'? Return migration to rural Ireland, *Journal of Rural Studies* 23 (3), 332-344, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2007.01.005.
- Nilsson, B., Lundgren, A. S., 2015: Logics of rurality: Political rhetoric about the Swedish North, *Journal of Rural Studies* 37, 85-95, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2014.11.012.
- Pavlaković-Koči, V., Pejnović, D., 2005: Polarization of Regional Economic Development in Croatia: Trends and Challenges in a New Geographic Reality, *Hrvatski geografski glasnik* 67 (2), 5-19, DOI: 10.21861/HGG.2005.67.02.01.
- Pejnović, D., 2004a: Depopulacija županija i disparitet u regionalnom razvoju Hrvatske, *Društvena istraživanja* 10 (4-5/72-73), 701-726.
- Pejnović, D., 2004b: Lika: Demographic Development under Peripheral Conditions, *Hrvatski geografski glasnik* 66 (2), 23-46, DOI: 10.21861/HGG.2004.66.02.02.
- Pejnović, D., Ciganović, A., Valjak, V., 2012: Ekološka poljoprivreda Hrvatske: problemi i mogućnosti razvoja, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 141-159, DOI: 10.21861/HGG.2012.74.01.08.
- Pejnović, D., Lukić, A., 2014: Uloga geografije u obrazovanju prostornih planera: primjer Hrvatske, u: *Zbornik radova Trećeg kongresa geografija Bosne i Hercegovine* (ur. Drešković, N.), Geografsko društvo u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 98-116.
- Petz, B., 2002: *Osnovne statističke metode za nematematičare*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Plešivčák, M., Buček, J., 2017: In the centre but still on the periphery: Is there any room for development of socio-economically deprived region in Slovakia?, *International Journal of Social Economics* 44 (11), 1539-1558, DOI: 10.1108/IJSE-01-2016-0023.
- Potočnik Slavič, I., 2012: The significance of the rural web for rural tourism development: the case of Goriška brda region, Slovenia, *Bulletin – Société géographique de Liège* 58, 73-82.
- Potočnik Slavič, I., 2014: Farm tourism in Slovenia: Mosaic structure and future prospects, *The Journal of Rural and Community Development* 9 (3), 280-294.
- Ray, C., 2006: Neo-Endogenous Rural Development in the EU, in: *The Handbook of Rural Studies* (eds. Cloke, P., Marsden, T., Mooney, P.), Sage, London, 278-291.
- Rérat, P., 2014: The selective migration of young graduates: Which of them return to their rural home region and which do not?, *Journal of Rural Studies* 35, 123-132, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2014.04.009.
- Rye, J. F., 2006: Rural youths' images of the rural, *Journal of Rural Studies* 22 (4), 409-421, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2006.01.005.
- Stockdale, A., 2006: Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration?, *Journal of Rural Studies* 22 (3), 354-366, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2005.11.001.
- Strahler, A. H., Strahler, A. N., 1992: *Modern Physical Geography*, John Wiley & Sons, Inc, New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore.
- Šakić, V., 1999: Socijalna pravednost i privatizacija u Hrvatskoj – sociopsihološki pogled, u: *Privatizacija i javnost* (ur. Čengić, D., Rogić, I.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 175-213.
- Šterc, S., 1992: Prostorni i demografski aspekti revitalizacije ruralnih naselja u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 1 (1), 469-493.

- Šterc, S., Komušanac M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja* 21 (3/117), 639-713, DOI:10.5559/di.21.3.05.
- Török, I., 2013: Regional Development in Romania: Shaping European Convergence and Local Divergence, *Regions Magazine* 291 (1), 25-27, DOI: .1080/13673882.2013.10739982.
- Walker, J. H., Dewitt, D. E., Pallant, J. F., Cunningham, C. E., 2012: Rural origin plus a rural clinical school placement is a significant predictor of medical students' intentions to practice rurally: a multi-university study, *Rural Remote Health* 12 (1), 1-9.
- Wertheimer-Baletić, A., 2003: Dugoročni demografski procesi u Hrvatskoj u svjetlu popisa stanovništva 2001. godine, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* 1 (1), 91-103.
- Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 13 (4-5/72-73), 631-651.
- Zupanc, I., 2010: *Pristup analizi prezentacije i vrednovanja baštine*, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek.
- Živić, D., Pokos N., Turk, I. 2005: *Glavni demografski procesi u Hrvatskoj*, *Hrvatski geografski glasnik* 67 (1), 27-44, DOI: 10.21861/HGG.2005.67.01.02.
- Župančić, M., 2005: Infrastrukturna opremljenost hrvatskih seoskih naselja, *Sociologija sela* 43 (3/169), 617-657.

Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske / Strategy of Spatial Development of the Republic of Croatia, <http://www.mgipu.hr/default.aspx?id=23747> (18. 3. 2018.)

Studiji i studiranje / Studies, Sveučilište u Zagrebu / University of Zagreb, n. d., <http://www.unizg.hr/studiji-i-studiranje/> (10. 8. 2018.).

Territorial Agenda 2020 – Towards an Inclusive, Smart and Sustainable Europe of Diverse Regions, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/policy/what/territorial-cohesion/territorial_agenda_2020.pdf (24. 6. 2017.)

Upisne kvote za upis na diplomatske studije Sveučilišta u Zagrebu za ak. god. 2016./17. / Enrolment quotas for enrolment in graduate programmes of the University of Zagreb in 2016/2017 academic year, 2016, http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Upisi/Natjecaji_kvote/upisi/2016-17/Tablica_KVOTE_DIPLOMSKI_2016_2017_srpanj2016.pdf (20. 8. 2016.)

Šimun Nejašmić
mag. geogr., Poljička 49,
10 000 Zagreb, Hrvatska

simunnejasmic93@gmail.com

Petra Radeljak Kaufmann
doc. dr. sc., Sveučilište u Zagrebu, PMF, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II,
10 000 Zagreb, Hrvatska

radeljak@geog.pmf.hr

Aleksandar Lukić
izv. prof. dr. sc., Sveučilište u Zagrebu, PMF, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II,
10 000 Zagreb, Hrvatska

alukic@geog.pmf.hr

Š. Nejašmić
P. Radeljak
Kaufmann
A. Lukić

**Potencijali hrvatske
krške periferije
iz perspektive
studenta
Sveučilišta u
Zagrebu**

Potentials of
Croatian karst
periphery from
the point of view
of students from
the University of
Zagreb

**Izvori
Sources**

**Autori
Authors**